

Technická univerzita v Liberci

**FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ**

Katedra: Filozofie
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: ČJ- HU

ROZPAD JUGOSLÁVIE
DISINTEGRATION OF YUGOSLAVIA

Bakalářská práce: I2-FP-KFL-158

Autor:

Pavčina PITROVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
73	0	0	0	17	0

V Liberci dne: 27. 4. 2012

ZADÁNÍ

Čestné prohlášení

Název práce: Rozpad Jugoslávie
Jméno a příjmení autora: Pavlína Pitrová
Osobní číslo: P09000238

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 27. 04. 2012

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svým rodičům za finanční a morální podporu. Dále pak svému dědečkovi Josefoví Pomrhoncovi za cenné připomínky. V neposlední řadě panu doktorovi Martinovi Brabcovi za odborné vedení.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na rozpad socialistické federativní republiky Jugoslávie. Zohledněny budou především historické souvislosti, které vedly k tomuto rozpadu. Stěžejní část práce bude věnována situaci po rozpadu Jugoslávie.

ANOTATION

The Bachelor Thesis is focused on the secession of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. Especially the historic contexts which led to the secession will be taken under account. The key part of the work will be about the situation after the secession of Yugoslavia

KLÍČOVÁ SLOVA

Jugoslávie, nacionalismus, etnické konflikty, náboženství, národ

KEYS WORDS

Yugoslavia, nationalism, ethnic conflict, religion, nation

Obsah

1Úvod.....	7
2HISTORIE JUGOSLÁVSKÝCH NÁRODŮ DO VZNIKU SPOLEČNÉHO STÁTU.....	8
2.1Raná historie jugoslávských národů.....	8
2.2Vpád Turků.....	9
2.3Chorvatsko a Slovinsko v područí habsburské monarchie.....	11
3JUGOSLÁVIE 1918-1945.....	14
3.1Královská Jugoslávie a první světová válka.....	14
3.2Meziválečné období.....	16
3.3Jugoslávie během 2.světové války.....	18
4SOCIALISTICKÁ JUGOSLÁVIE.....	23
4.1Josip Broz Tito – otec Jugoslávie.....	23
4.2První léta nové federace.....	26
4.3Titova Jugoslávie – Nepřítel SSSR.....	28
4.4Úspěch a krize.....	30
5ROZPAD JUGOSLÁVIE.....	35
5.1Po Titově smrti.....	35
5.2Slobodan Milošević - „Nikdo nesmí bít srbský národ“.....	38
5.3Kosovo jako rozbuška pro vzestup srbského nacionalismu.....	40
5.4Cesta ke slovinské a chorvatské nezávislosti.....	42
5.5Situace v dalších svazových republikách.....	46
6VÝVOJ STÁTŮ PO ROZPADU FEDERACE.....	50
6.1Svazová republika Jugoslávie.....	50
6.2Chorvatsko	52
6.3Bosna a Hercegovina.....	56
6.3.1Válka v Bosně a Hercegovině a její důsledky.....	58
6.4Kosovský konflikt.....	63
7ZÁVĚR.....	68
8POUŽITÉ ZDROJE.....	71
8.1ZDROJE KNIŽNÍ.....	71
8.2ZDROJE ELEKTRONICKÉ.....	73

1 Úvod

Jugoslávie- bývalý federativní útvar, který byl odnepaměti sužován konflikty. Tato balkánská oblast byla napadána barbary, ovlivněna rozpadem římské říše, s kterou souvisí boj dvou křesťanství; zasažena osmanskou expanzí, s níž souvisí islamizace části obyvatelstva; oblast poznamenána oběma světovými válkami, ale i obdobím Titovy komunistické nadvlády. A v neposlední řadě se jedná o oblast, která byla v 90. letech poznamenána konflikty bývalých jugoslávských národů prosazující svojí svébytnost. Jedná se o Černohorce, Chorvaty, Makedonce, Muslimy, Slovince a Srby, jejichž historická propojenost je zřejmá, ale vývoj kulturní, náboženský, ekonomický a politický se liší.

V této práci se budu zabývat komplexními souvislostmi, které vedly k rozpadu Jugoslávie a soužitím jednotlivých národů. Zkoumání bude probíhat textovou analýzou a studiem uvedených zdrojů. V práci budu postupovat chronologicky. Nejprve se budu zabývat ranou historií jugoslávských národů, jako je jejich příchod na Balkán; rozdělením křesťanství; stručnou historií do vzniku prvního společného státu – Království Jugoslávie. Poté se zaměřím na 2. světovou válku a následný vznik Titovy Jugoslávie. Stěžejní potom bude část zabývající se okolnostmi, které vedly k rozpadu této federace, cesta k nezávislosti bývalých federativních států a následné konflikty v jednotlivých státech.

Cílem mé práce je poukázat na souvislosti, které nemusí být na první pohled viditelné a poukázat na roli historie v konfliktech v 90. letech.

2 HISTORIE JUGOSLÁVSKÝCH NÁRODŮ DO VZNIKU SPOLEČNÉHO STÁTU

2.1 Raná historie jugoslávských národů

Původními obyvateli Jugoslávie a Dalmácie byli Ilyrové a Keltové. Později byly tyto oblasti podrobeny Římany. Římská říše byla rozsáhlá, a tak ji za své vlády císař Dioklecián rozdělil na dvě části – část západní a část východní. Rozdělení římského impéria je problematické pro otázku náboženství – kdo je komu vlastně podřízen? Od 4. století bylo oficiálním náboženství římské říše katolictví. Mezi východní a západní větví však dochází k problémům; každá z nich se vyvíjí jinak a tím se vlastně odcizují. Východní pravoslavná církev se od římskokatolické církve oddělila a stala se oficiálním náboženstvím Východořímské říše. O definitivním rozdělení západní katolické církve a východní pravoslavné církve mluvíme ale až od roku 1054. To potom ovlivnilo budoucí jugoslávské národy, které přicházejí na území Illyrika a Dalmácie v 7.století n.l. z oblasti dnešní Ukrajiny. Kmenů tu bylo několik a každý z nich se usadil někde jinde. Srbové zabrali střední a východní oblast, Bosňané se usídlili dále na západ, Černohorci zabrali jih jaderského pobřeží, Chorvaté pak pobřeží Dalmácie a dále na sever, a nakonec Slovinci se usídlili nejseverněji. Na území Srbů, Černohorců a do části Bosny přicházejí misionáři z Východořímské říše, kteří zde šíří pravoslavnou víru a učí obyvatele písmu – řecké abecedě. Na druhé straně misionáři z Itálie a z Dalmácie ovlivňují obyvatele Chorvatska, Slovinska a části Bosny katolickou vírou a latinským písmem. Na konci 8. století upevňuje pozici římskokatolické církve francký král Karel Veliký a to se tedy týká i těchto oblastí. Zbytek zůstává pravoslavný.

To, co přineslo další rozdíl mezi pravoslavnými a katolíky, je rozhodnutí papeže Řehoře XIII. reformovat kalendář. Slovinsko, Chorvatsko a

Dalmácie přijaly gregoriánský kalendář; Srbsko, Bosna a Černá Hora pak kalendář juliánský, ten byl v té době oproti gregoriánskému o 10 dní pozadu.

Kmeny, které přišly do prostoru Balkánu, neměly již od počátku pevnou půdu pod nohama. Setkávaly se zde mocnosti, ať to nejprve byl střet mezi oběma římskými říšiemi, tak později střet mezi Východořímskou říší a Franckou říší. Setkávaly se zde náboženství – římskokatolická církev s církví pravoslavnou. To bezpochyby rozdělilo jižní Slovany, ale ve 14. století do situace na Balkáně zasahují další události, které situaci ještě více zkomplikovaly.

2.2 Vpád Turků

Do 13. století se srbskému státu vedlo dobře, ve 14. století však přichází úpadek. Toho Turci využívají pro vpády do dalších zemí. Za stěžejní považujeme bitvu na Kosově Poli (jde právě o území tehdejšího srbského státu), která se odehrála roku 1389. Vítěze této bitvy nemůžeme jednoznačně určit. Většina historických pramenů ale tvrdí, že turecké vojsko porazilo Srby v čele s knížetem Lazarem. Od této doby můžeme sledovat porobení Srbů Turky, které trvalo zhruba 500 let. Bitva na Kosově Poli se tak stala symbolem utrpení srbského národa. O několik století později byla bitva na Kosově Poli a její význam účelně využit Miloševićem pro posílení národního srbského uvědomění. Konflikt v Kosovu v 90. letech mezi Srby a Albánci má možná kořeny až v této hluboké minulosti. „*Srbové tvrdí, že právě oni zde byli první a Albánci do Kosova přišli později, těžili z osmanské nadvlády a těžkého údělu utlačovaných Srbů. Proti tomu se však kosovští Albánci ohrazují, že jsou potomky starých Ilyrů, nejstraššího národa na Balkáně, který jej osídlil za doby existence Římské říše. Je tedy, zřejmé, že Kosovo slouží jak pro Albánce, tak pro Srby jako hlavně a rozhodující zdroj národní identity.*“¹

---

¹ ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 113

Dále Turci dobyli také Albánii a část Bosny, kde byli obyvatelé obráceni k islámu. Pod náporem tureckých vojsk byla v roce 1453 zničena i Východořímská říše.

V roce 1526 Turci zničili uherskou armádu v bitvě u Moháče a později ovládli část Uher. Habsburské monarchii téhož roku připadlo Chorvatsko a Slovinsko. Turci ovládali Srbsko, Bulharsko, Makedonii a neslovanské Albánci. Turkům se brání hlavně Černá Hora, jejíž obyvatelé se vyznačovali bojovností a inteligencí. Protiturecké boje sílí především v 17. století a Černohorcům se daří. Můžeme říci, že Černá Hora byla jediným nezávislým státem na Balkáně a státem, kde se uchovala původní pravoslavná víra. „*Vzhledem k vládě cizích mocností na Balkáně lze konstatovat, že hranice mezi Chorvatskem a Srbskem tvořila tudíž i nadále hranici mezi západní Evropou a Východem, jako tomu bylo téměř tisíc let.*“²

Turci se během 17. století snaží dostat za hranice habsburské monarchie, ale díky pomoci především chorvatských oddílů byli poraženi. Důsledkem rakousko-tureckých válek je přívál Srbů, a to již od 15. století, i jejich nejvyšších představitelů pravoslavné církve, do rakousko-uherské monarchie. Rakousko-uherská monarchie byla Srbům poměrně přístupná. Srbové zde nabývali stále větších a větších práv. „*V roce 1630 Ferdinand I. garantoval pravoslavnému obyvatelstvu autonomii.*“³ V roce 1690 vydal Leopold I. tzv. protekční patent, který umožnil Srbům usídlení na území monarchie a zaručení náboženské svobody. O pět let později byla privilegia srbské menšiny rozšířena o povolení instituce srbského vojvody. Srbové v rámci monarchie získávají autonomii a území – tzv. Krajina, jejíž statut trval až do rozpadu rakousko-uherské monarchie. Znovu byla Krajina obnovena v roce 1991. Chorvatům se to samozřejmě nelíbí. „*Tento politický podtext se v následujících etapách*

---

2 HLADKÝ, L. *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1993.

3 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 146

historického vývoje promítal také do požadavku vytvoření zvláštní politicko-teritoriální jednotky v rámci monarchie – autonomní Srbské Vojvodiny.“⁴

Moc Turků na Balkáně upadá v polovině 18. století. Jejich říše je vyčerpaná neustálými boji s rakousko-uherskou monarchií, na přelomu 18. a 19. století pak pozici největších protivníků Turků přebírají Rusové. Povstání proti Turkům na Balkáně začali Srbové v roce 1804, poté se přidala Černá Hora. Po několika letech bojů a protitureckých povstání v obou zemích dosáhly oba dva státy mezinárodního uznání nezávislosti - stalo se tak na berlínském kongrese mocností v roce 1878. Vliv Turků na Balkáně definitivně skončil díky „balkánským valkám“, vedených v letech 1912-13. Srbsku, Černé Hoře, Bulharsku a Řecku šlo o získání, co největšího území právě na úkor Turků. Po balkánských válkách se prestiž zvedla především Srbsku. Nicméně balkánské války ukázaly počátky sporu o Kosovo, právě mezi Srby a Albánci. Když Srbové utíkali před Turky v době jejich expanze, „uvolnili“ vlastně některá území Albáncům. Oblast Kosova byla po balkánských válkách rozdělena mezi Srbsko a Černou Horu. Albánci začali být srbským etnikem utiskováni dokonce i vraždění. *„Politické, náboženské a majetkové rozpory zaseté v letech 1912-1913 mezi Albánci a slovanskou komunitu v Kosovu se později staly trvalým zdrojem mezinárodního napětí.“⁵*

2.3 Chorvatsko a Slovinsko v područí habsburské monarchie

Jak již bylo zmíněno, Turci v roce 1526 v bitvě u Moháče porazili uherskou armádu a obsadili střední a jihovýchodní Balkán. Habsburské monarchii připadlo Chorvatsko a Slovinsko a ty staly se personálními uniemi v rámci této monarchie. Časté výpady Turků na habsburskou monarchii zasáhly hlavně Chorvatsko, přeměnilo ho v jedno velké bojiště. Rakousko-turecké války trvaly

---

⁴ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 157

⁵ Viz výše. s. 289

s přestávkami skoro dvě století. Dalším problémem pro Chorvaty byl příval Srbů (viz předchozí podkapitola). Chorvatsko nebylo v lehké situaci, čas od času docházelo k selským bouřím a vzpourám.

Slovinsko bylo tureckou expanzí také částečně zasaženo, ale ne tolik, jako jejich sousedé Chorvaté. U Slovinců se nejvíce projevila západní kultura, která měla vliv i na jejich mentalitu. Můžeme říci, že Slovinci jsou více „západní“ než zbytek Balkánu.

Každopádně jak u Chorvatů, tak u Slovinců se ze strany habsburské monarchie prosazovala germanizace. U Chorvatů pak po revolučním roce 1848 můžeme vysledovat maďarizaci. V průběhu 19. století a na počátku století dvacátého je u všech národů v rámci habsburské monarchie patrný proces národního uvědomování a formování národa. Na Balkáně tento proces odstartovali Srbové, poté se přidala i Černá Hora (viz předchozí kapitola). Uznání Srbska jako nezávislého státu zvýšilo napětí mezi ním a Chorvatskem, které společně se Slovinskem již také nechce být v moci někoho cizího. V Chorvatsku se rodí tzv. idea ilyrismu. *„Podstata ilyrismu jako ideologie chorvatského národního obrození spočívala v integraci chorvatského národa a jeho státnosti ve sféře kulturně-jazykové a posléze politické.“*⁶ Díky ilyrismu se v roce 1847 prosadila chorvatština jako národní jazyk. Ve stejné době se začíná prosazovat jazyková identita ve Slovinsku.

Nacionální snahy sílí především v 90. letech 19. století. Na začátku 20. století vznikají nové politické strany a to jak ve Slovinsku (Slovinská lidová strana), tak v Chorvatsku (Chorvatská selská lidová strana).

Je nutné zmínit, že během celého 19. století, můžeme pozorovat prosazení myšlenky jihoslovanské spolupráce mezi národy. V předchozím textu bylo řečeno, že díky uznání nezávislosti Srbska vzniká napětí mezi ním a Chorvatskem. Prvním smířčím krokem mezi Chorvaty a Srby bylo vytvoření Chorvatsko-srbské koalice v roce 1905 v Chorvatsku, která měla být obranou

---

⁶ ŠESTÁK, M. a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 221

proti uherské politice. O rok později se ale tato koalice rozpadla a větší diskuze o sjednocení jihoslovanských národů se děla až během první světové války.

Chorvatsko ani Slovinsko se do začátku první světové války nedokázaly osamostatnit od rakousko-uherské monarchie – čeká je to až po jejím skončení v roce 1918.

Obě mocnosti – Osmanská říše Habsburská monarchie, nepochybně do vývoje jižních Slovanů zasáhly – rozdělily je do tří náboženských a kulturních okruhů: západní kultura spojená s katolictvím, východní kultura spjatá s pravoslavnou církví a nakonec orientální kultura s vyznáním islámu. Islamizace se nejvíce projevila v Bosně, Kosovu, Sandžaku a Makedonii. Turci tolerovali pravoslavnou víru, rakousko-uherská monarchie také, ale jen u srbské menšiny v rámci tzv. Krajiny v Chorvatsku. Vpád Turků na Balkán neprohloubil jen rozdíly v kultuře a náboženství, patrně zde jsou i rozdíly v hospodářství a životní úrovni. Slovinci a Chorvaté pod nadvládou habsburské monarchie na tom byli o poznání lépe, co se týče obchodu, vzdělávání i techniky. Státy v područí Turků strádaly na poli hospodářství i vzdělávání. Slovinci a Chorvaté díky habsburské monarchii byli zapojeni do západního světa (Slovinci nejvíce); ostatní balkánské národy byly od tohoto světa odříznuty. Nadvláda cizích mocností Balkán změnila a můžeme říci, že přinesly značné množství problémů. Konflikt mezi Srby a Chorvaty, který se naplno rozhořel v 90. letech 20. století, měl možná základ v obydlování území srbskými uprchlíky od průběhu 15. století. Ti se sem přestěhovali v důsledku turecké expanze a rakousko-uherských válek. Takže kdyby Turci nenapadli Balkán, bylo by vše jinak? A jak by vše bylo, kdyby Habsburkové nedali Srbům, na území Chorvatska, tak velkou autonomii? To je obtížné zjistit. „Na závěr je ale nutné konstatovat, že nadvláda cizích mocností po dlouhá desetiletí, v kontextu dalších historických událostí, nepřinesla nic dobrého.“⁷

---

7 KUPKA, Jiří Svetozar. *Balkánský sud prachu*. Český Těšín : Agave, 2003. s. 89

3 JUGOSLÁVIE 1918-1945

3.1 Královská Jugoslávie a první světová válka

„Vzestup prestiže Srbska po balkánských válkách vedl rakousko-uherskou monarchii k přesvědčení, že by se mohl stát překážkou pro její další obsazování jihovýchodu“⁸ Záminkou pro obsazení dalších oblastí rakousko-uherskou monarchií, byl atentát na následníka trůnu rakousko-uherské monarchie, Františka de Esteé. Atentát sice provedla organizace Mladá Bosna, ale předpokládá se, že „prsty v tom“ mohla mít srbská propaganda, která působila v Bosně. Srbové zase tvrdí, že atentát si Rakušané zosnovali sami. Ani jedna verze se dodnes nepotvrdila. 28. července 1914 byla Srbsku vyhlášena válka, která později přerostla ve válku světovou. Zataženo do ní bylo Bulharsko, Turecko, Černá Hora, Rumunsko či Řecko. *„Po začátku války vyhlásili Srbové deklaraci, že budou bojovat za osvobození jugoslávských území a také za „sjednocení všech našich nesvobodných bratrů Srbů, Chorvatů a Slovinců.“⁹* Tato snaha byla podpořena i emigranty z jugoslávských států, kteří vytvořili v Paříži tzv. Jihoslovanský výbor, který měl za úkol vytvořit samostatný stát jugoslávských národů.

Především v roce 1917 sílí nacionální a sjednocující snahy na Balkáně kvůli nespokojenosti s vládou Rakousko-Uherska. Zástupci jednotlivých států, Chorvatska, Srbska a Slovinska, požadují sjednocení svých národů v jeden stát. Ten sice v říjnu roku 1918 vznikl pod názvem Stát Slovinců, Chorvatů a Srbů (dále už jen Stát SHS), ale jeho trvání nebylo dlouhé. Jednalo se pouze o měsíc, protože nebyl nikdy mezinárodně uznán. Je důležité upozornit na to, že se jednalo o spojení Chorvatů, Srbů a Slovinců na území Chorvatska, Slovinska, Vojvodiny a Bosny a Hercegoviny. Samostatný srbský stát stál v tuto chvíli mimo. Nicméně po neúspěšném založení nového státu, podalo Srbsko Státu SHS „ruku“. Protože

⁸ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 7

⁹ Viz výše s. 371

se nově vzniklý stát obával o svoji další existenci (strach z okupace Rakousko-Uherskem či revoluce uvnitř státu), pomoc přijal. 1. 12. 1918 tedy vzniká 1.společný stát jugoslávských národů – Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, (dále už jen Království SHS), kam mimojiné patřila i Černá Hora. Do čela se postavil Alexandr Karadjordjevič (srbská dynastie) a moc byla centralisticky soustředěna do Bělehradu. „Podle Srbska byla národnostní otázka jednou a provždy vyřešena utvořením společného jugoslávského státu.“¹⁰

První světová válka bezpochyby do vývoje jugoslávských národů zasáhla. První světová válka změnila i celkové uspořádání Evropy. Musíme si uvědomit, že skončila jedna z největších a mnohonárodnostních monarchií – Rakousko-Uhersko. To znamená, že nastupuje myšlenka nezávislosti a samostatnosti států spojená s nacionálními touhami. Každopádně konstituování Království SHS nebyl čin nějak více promyšlený. Jednalo se spíše o sled událostí a okolností, které vedly ke vzniku tohoto státu. Chorvaté a Slovinci se báli, věděli, že sami nejsou schopni vyřešit problémy a bránit se. Spojení se Srbskem se jim tedy jevilo jako nejlepší. I Srbové z toho mají bezesporu výhodu. V Království SHS mají navrch. Za prvé, v čele stojí srbská dynastie Karadjordjevičů a moc je centralisticky soustředěna do Bělehradu. Druhým plusem bylo sjednocení srbského národa do jednoho státu. A třetí výhodou zlepšení ekonomické situace. Chorvatsko a Slovinsko byly ekonomicky silnější než Srbsko a také tím, že se rozšířilo teritorium, rozšířily se možnosti a trhy.

Království SHS vzniklo rychle. Spojila se naprosto rozličná území, etnika, náboženská vyznání a kultury. Vyspělejší národy z bývalé rakousko-uherské monarchie (Chorvatsko, Slovinsko), oproti tomu národy z bývalé Osmanské říše (Makedonie, Srbsko), které nebyly na tak vysoké hospodářské úrovni. Co se týče náboženství, v Království SHS vedle sebe začali žít pravoslavní (Srbové, Makedonci), katolíci (Chorvati a Slovinci) a muslimové (bosňáci, Albánci). Čas nám ukáže, že Království SHS bylo spíše „královstvím

10ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s.11

srbským“ než královstvím jugoslávských národů. Idea jihoslovanské myšlenky se později ukáže jako utopie. Pozitivním ale zůstává, že Království SHS dopomohlo menším státům k osamostatnění se od cizích nadvlád.

3.2 Meziválečné období

Jak již bylo naznačeno v předchozím textu, budování Království SHS a jeho postavení v rámci Evropy, nebylo vůbec jednoduché. Po vzniku byl stát uznán USA a některými menšími státy, ale dvě nejsilnější mocnosti v Evropě, Francie a Velká Británie, si počkaly do 28. června 1919, kdy byla podepsána Versailleská mírová smlouva. Ekonomika byla silně narušena 1. světovou válkou, problémy má i průmysl a zemědělství. Dochází k dělnickým a rolnickým povstáním, k častému střídání vlád doprovázené prosazováním srbských elit. To se samozřejmě nelíbí ostatní národům v rámci Království SHS. Jsou zde přívrženci federativního uspořádání státu (především Chorvaté a Černohorci) a na straně druhé přívrženci unitaristického zřízení (Srbové). *„Unitaristé však jednoznačně získávali převahu. Opírali se o teorii trojjediného srbsko-chorvatsko-slovinského národa.“¹¹*

Ve 20. letech dochází k rozmachu socialistického hnutí. Nejvýraznější levicovou stranou byla Komunistická strana Jugoslávie. Ta ale byla v roce 1921 zakázána, údajně kvůli narušování pořádku uvnitř království. Tím se ještě více potvrdilo centralistické zřízení. V červnu roku 1921 byla přijata tzv. Vidovdanská ústava (název je odvozen od pravoslavného svátku Vidovdan, který slaví hlavně Srbové). *„Potvrdila, že Jugoslávie je parlamentní monarchií s rozsáhlými pravomocemi krále, centralistickým a unitaristickým státem z hlediska národnostního.“¹²*

---

¹¹ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 396

¹² Viz výše s. 400

Konstituování Království SHS parlamentní monarchií je ale zavádějící. Pokud mluvíme o parlamentní monarchii, musíme říci, že panovník zde nemá tak velké pravomoce, nemá velký vliv na sestavování vlády a na státní záležitosti. Je pouze reprezentantem státu. V Království SHS tomu tak nebylo. Král Alexandr I. zasahoval do rozhodování parlamentu a do jeho podoby, byl také vrchním velitelem ozbrojeným sil a celkově lze konstatovat, že byl prakticky nedoknutelný. Nová ústava problémy uvnitř státu nevyřešila, ba naopak. Politická nestabilita, nepokoje, střídání vlád stále trvají. Během 20. let vzniká i několik silnějších politických stran. Proti všem těmto „problémům“ zasahuje král Alexandr I. tím, že upevňuje svoji diktaturu, která je odpovědná pouze jemu. Převrat byl uskutečněn 6. ledna 1929 a stát přejmenován na Království Jugoslávie.

Ve 30. letech přichází celosvětová krize a ta zasahuje i Jugoslávii. Dochází k nepokojům a teroristickým útokům. Toho se samozřejmě snaží využít fašistická Itálie, která se vždy pokoušela o Jugoslávii. Dále zájem jeví Německo. To však nesmí být dáno najevo vzhledem k profrancouzské orientaci Jugoslávie. Viditelná změna přichází po smrti krále Alexandra I. *„Ten byl v roce 1934 v Marseille zavražděn teroristou z makedonské organizace VMRO. Na organizaci atentátu se podíleli i ustašovci a němečtí a italští fašisté, kteří chtěli oslabit přátelské vztahy Jugoslávie k Francii a jejich spojencům.“*¹³

Po smrti Alexandra I. už není důvodu skrývat fašistickou orientaci na Německo a Itálii. Vláda se domnívá, že to přispěje ke stabilizaci režimu. Nová fašistická orientace se samozřejmě nelíbí komunistům a zahraničním jugoslávským spojencům – Francii, Československu a Rumunsku. Na jugoslávskou vládu je vyvíjen stále větší a větší nátlak ze strany Německa. 1. září 1939 vypukla 2. světová válka. Jugoslávie vyhlásila neutralitu. Chtěla si udržet styky s oběma válčícími stranami. To ale nešlo donekonečna. Když v roce 1940 byla poražena Francie, začala se nad Jugoslávii stahovat mračna. Princ Pavel, vládnoucí v té době v Jugoslávii, se dohodl s Adolfem Hitlerem a nakonec i Jugoslávie (po Bulharsku) přistoupila k tzv. Paktu tří a tím souhlasila se vstupem

---

¹³ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 17

německým vojsk na své území. To však v Jugoslávii vyvolalo velké pobouření. Byl proveden státní převrat a vytvořena nová vláda z vládnoucích i opozičních stran. Když se o tom dozvědělo Německo, bylo rozhodnuto, že musí zaútočit i na Jugoslávii. 6. dubna 1941 začala německá armáda bez varování bombardovat Bělehrad. Jugoslávie za pár dní kapitulovala.

Období meziválečné Jugoslávie nebylo jednoduché, bez problémů. Začala vlastně díky válce, ale kvůli další válce také skončila. Jugoslávská kapitulace před fašistickými vojsky byla zklamáním jak pro obyčejné lidi, tak pro politické elity. Zklamání nad tím, že samostatný jugoslávský stát už třeba nikdy nebude existovat, bylo přítomné na obou stranách. Nejhorší tuto situaci nesou přímo Srbové. Jako jeden z prvních národů na Balkáně jim byla uznána mezinárodní nezávislost, dokázali se odprostit od Turků, ukázali svoji sílu v balkánských válkách i v první světové válce. To byla těžká porážka. Na druhou stranu je nutno říci, že období meziválečné Jugoslávie bylo nestabilní a provázené nepokoji ze strany civilního obyvatelstva, a útlaky ze strany vlády. Nebyla tolerována etnická, politická i občanská práva. To se pak projeví během druhé světové války.

3.3 Jugoslávie během 2.světové války

Okupace, kolaborace a revoluce, tak shrnuje 2. světovou válku v Jugoslávii Miroslav Tejchman. Jugoslávie byla okupována čtyřmi státy – Německem, Itálií, Bulharskem a Maďarskem. Němci okupovali Srbsko a část Kosova. Okupace Srbska byla cílená – nacházelo se tu poměrně velké nerostné bohatství. Slovinsko bylo také okupováno Němci, ale z jiného důvodu. Hlavním cílem zde byla germanizace obyvatelstva. Víc jak Němci se ale v Jugoslávii „angažují“ Italové. Jedná se o okupaci nebo částečnou anexi Albánie, Dalmácie, Chorvatska, BaH, Černé Hory a části Kosova. Další území byla okupována

i Bulhary – zde se jedná o část Makedonie a část Kosova. Nejmenší část Jugoslávie potom okupují Maďaři.

„Jednu z nejostudnějších kapitol historie druhé světové války tvoří vznik a existence Nezavislého státu Chorvatsko (dále NDH), jediného formálně nezávislého územního celku, který vznikl v troskách královské Jugoslávie.“¹⁴ Jednalo se o stát vedený chorvatskými ustašovci. Ustašovci byli chorvatským revolučním hnutím, které vzniklo v meziválečném období a hlásilo se k fašismu. Ustašovský stát vznikl v roce 1941 a v jeho čele stál Ante Pavelič. Byl spíše formálním vládcem a figurkou fašistického Německa a Itálie. NDH sice nebyl stát s dlouhým trváním, ale zato prováděl spoustu krutostí. Stát byl protisrbsky zaměřen, Srbové byli těžce diskriminováni – nesměli používat svoje písmo, cyrilici, byly jim zavírány školy, zakazována víra – Chorvaté se je pod výhrůzkami smrti snaží přivést ke katolictví (odůvodněno údajně tím, že ve 14. století byli Chorvaté nuceni přestupovat na pravoslavnou víru). To vše vyústilo v etnickou čistku, Srbové jsou zabíjeni bez ohledu na pohlaví nebo věk. Vraždění jsou muži, ženy i děti. *„Oblíbenou zábavou ustašovců prý také bylo zajít do vesnice a říkat dětem, aby se pokřičovaly; pokud se dítě pokřičovalo zleva doprava, pak bylo dítětem římského katolíka; pokud se ale dítě pokřičovalo obráceně, bylo o hlavu kratší.“¹⁵* Ustašovci zřizují i koncentrační tábory (nejznámější Jadovo a Jasenovac). Spoustu Srbů z území státu NDH utíká nebo jsou násilně vyháněni ze svých domovů na území Srbska.

Na druhé straně v okupované Jugoslávii vzniká i odboj – komunistický i nekomunistický. Obyvatelé Jugoslávie byli sice tak rychlou kapitulací zklamáni, nic ale nevzdávali. Nejvýraznější byl komunistický odboj, v jehož čele stál Josip Broz Tito. V čele nekomunistického odboje potom Draža Mihajlovič. Jeho odboj navazoval na tradici četníků, kteří bojovali proti osmanské říši. Komunistický odboj byl mnohonárodnostní, podíleli se na něm Chorvaté, Srbové, Slovinci ad. Komunistům šlo především o osvobození Jugoslávie

---

¹⁴ ŠESTÁK, M. a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 453

¹⁵ RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. s. 142

od fašismu. Titovi spolubojovníci nebyli profesionálové, vesměs se jednalo o sedláky, kteří ani nebyli komunisty, ale jednoduše byli přesvědčeni o tom, že je lepší než fašismus a že jednou bude jejich stát svobodnější a jednotný. Četnici v čele s Mihajlovičem byli vedeni proti Němcům, ale třeba i proti Chorvatům. Tento odboj na rozdíl od Titova lpěl na národnostním principu (byl více prosrbský) a proto nebyl tak úspěšný. Komunistický odboj vyhlásil povstání v roce 1941 a dostal velkého úspěchu. Začala být osvobozována okupovaná území a také byly zakládány nové politické orgány. „*Ze všech politických stran a hnutí byli komunisté s to stmelit masové odbojové hnutí v jednu společnou frontu, bez ohledu na národnost či víru. Partyzáni, vedení komunisty, se postavili proti rozličným formám národního šovinismu a zaručili Černohorcům, Makedoncům, Slovincům a jiným národnostem zrovnoprávnění se Srby a Chorvaty ve státě, založeném na federativním principu*“.¹⁶ Tak velké povstání Němci nečekali. Nečekala ho ani jugoslávská exilová vláda v Londýně, která zde od počátku války působila. Exilová vláda nakázala Mihailovičovi, aby se pustil do boje v komunistickými partyzány. Ten si uvědomoval, že boj s partyzány sám nezvládne a tak se spojil s nepřítelem – německými a italskými fašisty a s ustašovci. Němci ale za pár dní „ucouvli“ a zahájili útok i na četnictvo. Titovi muži se ale nevzdávají. Komunistický odboj se v Jugoslávii úspěšně šíří, partyzáni se stávají armádou a antifašistický odboj vrcholí v roce 1942, kdy byla založena Antifašistická rada národního osvobození Jugoslávie (dále AVNOJ). AVNOJ přijala program, že Jugoslávie nebude navazovat na první Jugoslávii, ale bude státem zcela jiným. Dále AVNOJ zrušilo pravomoci exilové vlády v Londýně. Tito byl podporován i ze zahraničí – podpořila ho Anglie i SSSR. Zásadní byl projev Wistona Churchila v britském parlamentu: „*Na podzim 1941 partyzáni maršála Tita zahájili divokou a zuřivou válku na život a na smrt proti Němcům... Brzy začali Němcům působit veliké škody a ovládli širé kraje. Byli vedeni s velikou obratností, byli organizováni podle zásad drobné války, nebylo je možno zachytit a přece byli smrtelným nebezpečím... Hnutí partyzánů brzy přerostlo*

---

¹⁶ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 26

*počtem síly generála Mihajloviće. Nejen Chorvati a Slovinci, ale i mnoho Srbů se přidávalo k maršálu Titovi a ten má nyní ve zbrani více než čtvrt milionu mužů... Naneštěstí a snad nevyhnutelně se dostali do sporu se silami, jež vede generál Mihajlović... Partyzáni maršála Tita jsou ovšem jediní lidé, kteří nyní vedou nějaký účinný boj proti Němcům... Máme v úmyslu pomoci mu s veškerou silou, kterou můžeme poskytnout se zřetelem na své jiné hlavní závazky.*¹⁷ (Anglie se snažila exilové vládě v Londýně domluvit, aby začala jednat s Titem. Zástupci exilové vlády a Tito se nakonec dohodli „na vytvoření nové vlády demokraticky smýšlejících politiků“¹⁸

V dubnu roku 1944 přešli Němci do útoků, avšak Titova armáda opět vyvázla. Důležitý byl říjen téhož roku, kdy Tito dobyl Bělehrad. Do konce roku pak ovládl zbytek Srbska. Na začátku dalšího roku Tito přeorganizoval a přejmenoval armádu na Jugoslávskou armádu (dále JA). Armáda byla silná, dobře zorganizovaná a Němcům docházely síly. 16. května 1945 se úplně vzdali.

Mezitím se vytvořila nová jugoslávská vláda, která byla podpořena SSSR a Anglií. Tito sloučil exilovou vládu s jeho osvobozeneckou frontou. Jejím předsedou a zároveň ministrem obrany se stal Josef Broz Tito. Vláda si jako program stanovila konstituování Jugoslávie jako demokratické a federativní republiky.

Druhá světová válka ukončila v Jugoslávii období relativního klidu (královská Jugoslávie samozřejmě také nebyla bez problémů, ale nejsou srovnatelné s tím, co se dělo během druhé světové války). Země byla zmítána nejenom válkou světovou, ale i válkou občanskou (komunistický a nekomunistický odboj). Největší vliv pak měla na vztahy Srbů a Chorvatů. V rámci ustašovského státu NDH byli Srbové vyháněni ze svých domovů na území Chorvatska (především z Krajiny, kde v 90. letech 20. století vypukla srbská povstání proti Chorvatům) anebo dokonce vyvražďováni. S řešením

---

¹⁷ ŠESTÁK, M. a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 483

¹⁸ Viz výše s. 28

národnostní otázky přišel Tito. Slíbil, že zajistí postavení ostatních národů v rámci Jugoslávie na stejnou úroveň jako mají Chorvaté a Srbové. To samozřejmě sklidilo úspěch. Lidé v tu chvíli nechtěli nic jiného, než aby válka skončila a situace se uklidnila. Skutečnosti, které se během druhé světové války děly, nešly přehlédnout a smést ze stolu. Heslo „bratrství a jednota“ jugoslávských národů přineslo na pár let určitou stabilitu, hlavně co se etnik týče, ale traumata z druhé světové války nemohla být přehlížena donekonečna. To se pak projevilo především v 90. letech 20. století.

4 SOCIALISTICKÁ JUGOSLÁVIE

4.1 Josip Broz Tito – otec Jugoslávie

Jméno Josipa Broze Tita již v tomto textu zmíněno bylo. Je na místě si jeho osobnost představit podrobněji.

Josip Broz se narodil roku 1892 v chorvatskému Kumarovci. Byl vychováván jako římský katolík, ostatně jako v té době všichni v Chorvatsku. Vyučil se kovodělníkem. Za zmínku stojí, že pracoval i v Čechách – v Praze, v Plzni a nejdéle potom na tzv. Čenkově pile v jižních Čechách. Na začátku 1. světové války se přihlásil do rakouské armády. V roce 1915 byl v oblasti Karpat zraněn a společně s dalšími zajat. Léčil se ve vojenském lazaretu a učil se rusky. V roce 1917 se přidal k ruským gardám. Po návratu z Ruska do Chorvatska se stal členem Komunistické strany Jugoslávie (KSJ). Strana a její aktivity byly od roku 1921 zakázány. V roce 1928 plánovali komunisté velkou demonstraci – ta se konala na čtyřech místech Záhřebu. To proto, aby zmátli policii. O pár dní později byl Broz zatčen. Tři měsíce byl držen ve vazbě a poté odsouzen na pět let. *„Po vynesení rozsudku dokázal Broz vykřiknout ještě třikrát za sebou, než se policii podařilo dostat ho ze soudní síně: „Ať žije Komunistická strana Jugoslávie! Ať žije Třetí internacionála!“¹⁹* Když Broz opustil věznici, začal se opět podílet na organizaci KSJ. V roce 1935 byl poslán do Moskvy, aby Kominterně (někdy také Třetí internacionála; jednalo se o mezinárodní komunistickou organizaci stran; komunistické strany se musely podřídit Moskvě) podal zprávu o situaci v Jugoslávii. V roce 1937 se Broz stal generální tajemníkem KSJ v Moskvě.

To, co nastalo během druhé světové války, je pro další Brozovo postavení v jugoslávské politice důležité. Právě v tomto období začal používat svoje krycí jméno – Tito. Stal se vůdčí osobností antifašistického odboje – bojoval proti Němcům i Italům, ale i proti Mihailičovým četníkům a chorvatským

---

19 RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. s. 81

ustašovců. Titovi muži, na rozdíl od četníků a ustašovců, tolik nezabíjeli. „*Tito se od začátku války snažil šetřit životy nepřátelských vojáků, které zajal, protože doufal, že je bude moci vyměnit za komunistické vězně z koncentračních táborů.*“²⁰ Tito byl velmi schopným stratégem, ale i bojovníkem. Sám se zúčastnil několika bojů (v té době mu bylo 50 let). Titovy partyzánské jednotky se stále rozrůstaly. Uvádí se, že čítaly asi 800 tisíc mužů, ale i žen. Je nutné říci, že Tito měl i podporu ze zahraničí – podporoval ho SSSR, Velká Británie i USA.

Po osvobození Jugoslávie se komunisté stali vůdčí stranou v Jugoslávii a Tito se stal ministrem obrany i předsedou vlády. Jak již víme, komunistická strana se sice spojila s exilovou vládou, ale bylo to spojení spíše formální, než aby fungovalo skutečně. 29. 11. 1945 byla zrušena monarchie v Jugoslávii a vyhlášena Federativní lidová republika Jugoslávie (FLRJ). Tito tedy začal budovat novou Jugoslávii. Částečně podle vzoru SSSR, částečně s rozdíly. Jugoslávie nikdy nebyla bezprostředně závislá na SSSR. Známy je spor mezi Jugoslávií a SSSR – spor mezi Titem a Stalinem. Roli v tom hrála Stalinova nespokojenost se zahraniční jugoslávskou politikou. Tito se totiž snažil na Balkáně vytvořit větší státní celek. Dále se Stalin obával, že by Tito mohl ohrozit jeho výsadní postavení v zemích střední a jihovýchodní Evropy (viz níže o tomto sporu). Po tomto sporu se Tito začal orientovat na USA a na západní Evropu. Ta mu podala pomocnou ruku. V roce 1953 se stal Tito prezidentem a byl zvolen ještě pětkrát.

Po smrti Stalina (1953) a navázání kontaktů se Západem se situace v Jugoslávii zlepšila a uklidnila. „*Poprvé v životě měl nyní Tito příležitost plně využít výhod svého postavení jako odměny za léta nekonečných těžkostí a nervozity. Za tímto účelem mohl kdykoli použít kterýkoli ze svých paláců v Bělehradě, Záhřebu, Lublani, ...*“²¹ I přes luxus, ve kterém se Tito pohyboval, zůstal v jádru obyčejným člověkem. Zajímal se o to, jak žijí lidé v jeho zemi a podnikal časté návštěvy do všech oblastí Jugoslávie. Měl rád hony (vlastnil

---

20 RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. s. 160

21 Viz výše. s. 284

několik loveckých chat, nejznámější je jeho chata ve Vojvodině, kde se v roce 1991 sešel Milošević s Tudjmanem, aby vyřešili problémy ve federaci), hrál na klavír, sledoval filmy, rád fotil nebo hrál poker. Měl rád krásu a chtěl dobře vypadat. „*Intelektuálové a příslušníci bývalých vyšších tříd se mu ve skrytu smáli, že je jen vulgární zbohatlík.*“ .... „*Někteří o něm dokonce tvrdili, že je nevzdělanec a neví vůbec nic ani o literatuře, což nebyla pravda*“.²² Jeho vášně pro krásné věci se samozřejmě naprosto bila s myšlenkou sociální spravedlnosti.

Za Titovy vlády dosáhla Jugoslávie ekonomického, společenského i politického vrcholu. Titova autorita je uznávaná a nezpochybnitelná. Kritika jeho osoby se nepřipouští. V roce 1968 se objevují nepokoje – jednalo se o studentské protesty, ale i o protesty nacionální. Například Kosovo požadovalo status federální republiky. V roce 1971 vypukají nejvýraznější protesty a to v chorvatském Záhřebu. Jedná se o nacionálně-liberální protesty především chorvatských studentů. Tito situaci „ukočíroval“ - pohrozil nasazením armády a pročistil také KSJ v Chorvatsku. Situace se v 70. letech tedy poměrně stabilizovala. Přispěla k tomu i ústava z roku 1974, která zajišťovala větší pravomoce jednotlivých republik v rámci Jugoslávie. V témže roce byl Titovi přiznán titul - „doživotní prezident Jugoslávie“.

4. května 1980 doživotní prezident Jugoslávie zemřel. Bylo mu 88 let. Nikdy předtím se na žádný pohřeb nesjelo tolik významných světových osob. „*Dostavili se čtyři králové, jedenatřicet prezidentů, šest princů, dvaadvacet ministerských předsedů a sedmačtyřicet ministrů zahraničních věcí. Přijeli ze 128 zemí světa z obou stran „železné opony“, byli mezi nimi zástupci velmocí i neutrálních „nezúčastněných“ zemí.*“²³ Byl mezi nimi například princ Filip, Margaret Thatcherová, Leonid Brežněv, král Karl Gustaf, představitelé komunistické Číny ad. Truchlila celá Jugoslávie bez rozdílu etnika. Tito byl jejich hrdinou z války, jejich sjednotitelem, který odstranil národnostní rozdíly a zajistil na dlouhé období mír. Svět ho uznával za jeho neutralitu; za to, že chtěl dospět

---

²² RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. s. 294

²³ Viz výše. s. 3

k pokojné koexistenci kapitalismu a socialismu. „Tito zemřel triumfálně na vrcholu své moci, netuše nic o tom, že během pár let se jeho říše zhroutí a zanikne v chaosu anarchie a občanské války.“²⁴

4.2 První léta nové federace

Život Josipa Broze Tita již nastínil některé situace, které za jeho vlády v Jugoslávii nastaly, ale je nutné sledovat vývoj kontinuálně a podrobněji.

Jak již víme, KSJ se po druhé světové válce stala dominantní stranou v Jugoslávii. V jejím čele stál Tito. Komunisté v té době řídili policii a také omezovali činnosti opozičních stran. V listopadu roku 1945 byly vyhlášeny volby. Bylo jasné, kdo je vyhraje. Přesto Titovo vedení neponechalo nic náhodě a místa na své kandidátce nabídli i opozičním politikům. Komunisté v 88 % jasně zvítězili. Z předchozí kapitoly víme, že 29. 11. 1945 byla zrušena jugoslávská monarchie a vyhlášena FLRJ.

Je nutné si uvědomit, že nový režim vznikl hlavně díky podpoře obyvatel Jugoslávie. Lidé věřili v něj věřili a doufali, že je dostane z předválečné společenské a politické krize a ze stavu, který nastal po válce. Když pak v lednu roku 1946 byla přijata nová ústava, která zaručovala svobodu a lidská práva, byla důvěra Jugoslávců ještě víc utužena. Nicméně šlo spíše o „formalitu“. Jinak nový režim upevňoval svoji pozici a stával se diktaturou. Tak vlastně kopíroval vzor SSSR. Jinak na něm ale nikdy nebyl přímo závislý. Ve srovnání s ostatními státy sovětského bloku (např. Československo, Maďarsko, Rumunsko) zde nikdy nebyla přítomna Rudá armáda nebo bezpečnostní složky. „Lze říci, že Jugoslávie si svou nepřímou závislost (především v ekonomické oblasti) na SSSR zvolila sama z důvodu ideologické a politické orientace nové vlády.“²⁵

---

24 RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. s. 9

25 SMUTNÝ, M. *Rozpad Jugoslávie: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Katedra ústavního práva a politologie, 2008. 90 s. Vedoucí práce JUDr. Michal Lamparter, PhD.

Velké nadšení u Jugoslávčů přineslo také vyřešení národnostní otázky. Nebylo preferováno žádné etnikum. Každý národ má právo na svoji vlastní existenci. „*Poprvé v dějinách byla uznána existence makedonského národa, plnoprávnými se stali i Černohorci a také příslušníci muslimského etnika v Bosně a Hercegovině a v Sandžaku. Režim skoncoval s diskriminací národnostních menšin.*“²⁶ Dále byla zaručena autonomie dvěma oblastem v Srbsku – Vojvodině a Kosovu. Národnostní otázka se sice vyřešila, ale rychle, razantně a bez vidiny dalších problémů.

Jinak si KSJ dále upevňovala svoji diktaturu. Po válce sice problémy činily nekomunistické ozbrojené oddíly – Mihailovičovi četníci, ustašovci a albánští nacionalisti, ale režim se s nimi vypořádal. V roce 1946 byl Mihailovič zatčen a téhož roku popraven. Do roku 1947 se komunistům podařilo odstranit „nepohodlné“, a tak po celou dobu jejich vlády prakticky neexistovala žádná opoziční síla. O všem rozhodovalo vedení KSJ v čele s Titem. Musíme ale konstatovat, že kolem něho stáli oddaní, stejně smýšlející spolupracovníci – Slovinec Kardelj, Černohorec Djilas a Srb Rankovič. Tito byl Chorvat a tak mnohonárodnostní složení ve vedení KSJ přispělo k „vyřešení“ národnostní otázky.

Politická situace tedy byla stabilizována, ale Jugoslávie se potýká s hospodářskými problémy. Ve druhé světové válce zahynulo mnoho Jugoslávčů a ti, kteří přežili, nebyli schopni fungovat tak jako dříve. V důsledku toho byly některé oblasti zcela bez života. Průmysl byl zaostalý, zemědělská produkce slabá. Vláda se tento problém pokusila vyřešit zestátněním výrobních prostředků a znovuzavedením průmyslu. „*Jak napsal Boris Kidrič, protagonista této akce, „stejně jako armáda, i naše hospodářství potřebuje jeden jediný způsob řízení, tedy dostatečně autoritativní vedení.*“²⁷ Byla tedy zahájena pětiletka, ale s naprosto nereálnými cíli.

---

26 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 498

27 PIRJEVEC, J. *Jugoslávie 1918-1992 : vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Vyd. 1. Praha : Argo, 2000. s. 243

Jinak se Jugoslávie stále snažila hospodařit podle vzoru SSSR, ale nakloněna byla i západu. Spojenecké smlouvy byly uzavřeny s Polskem, ČSSR, Rumunskem či Bulharskem. Právě Bulharsko, ještě společně s Albánií, bylo největším předmětem zájmu Jugoslávie. Po druhé světové válce byla poskytnuta Bulharsku finanční pomoc, v Albánii tato pomoc měla i delšího trvání. Jako na oplátku se Jugoslávie chtěla vměšovat do vnitřních záležitostí. Bulharsko a Albánie pak hrály roli v dalším vztahu Jugoslávie a SSSR.

4.3 Titova Jugoslávie – Nepřítel SSSR

Zjednodušeně řečeno – Stalin se cítil Titovou Jugoslávií ohrožen. SSSR měl výsadní postavení v rámci sovětského bloku a Jugoslávie toto postavení mohla ohrozit. Tito chtěl vytvořit „balkánskou federaci“, která by zahrnovala Jugoslávii, Bulharsko a Albánii. Jugoslávie poskytla finanční podporu Albánii i Bulharsku. V Bulharsku měl Tito dobrého spojence – tajemníka komunistické strany, Georgije Dimitrova. V Albánii byla komunistická strana řízena přímo Titem. Podmínky pro vytvoření většího státního celku tedy byly příznivé. Tito však svůj záměr nekonzultoval se Stalinem. Ten se o něm dozvěděl díky tiskové konferenci roku 1948, kdy se o „balkánské federaci“ zmínil Dimitrov. Dalo by se čekat, že tato zpráva Stalina rozčílí, ale on se zachoval opačně. Na schůzku do Moskvy pozval vedení KSJ. *„Na schůzce s ní, již se zúčastnili i nejvyšší bulharští představitelé, neočekávaně navrhl, aby Jugoslávie a Bulharsko urychleně vytvořily společný stát. Motiv tohoto Stalinova kroku není dodnes zcela jasný.“*²⁸ To však KSJ zavrhl. Stalin tento krok nečekal. Vedení KSJ poslal dopis, ve kterém tvrdí, že Jugoslávie se odchyluje od ideologie a také zde pohrozil jejím vojenským napadením. Vedení KSJ s podporou obyvatel však brání svoji nezávislost. Bez podpory obyvatel Jugoslávie by Tito z tohoto sporu nikdy nevyšel jako vítěz.

---

28 PELIKÁN, J. - TEJCHMAN, M.. *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1994. s. 40

V roce 1949 byly vypovězeny spojenecké smlouvy mezi SSSR a Jugoslávií. Jugoslávie potom označila Stalina za diktátora. Protisovětské sympatie se ale v Jugoslávii některým nelíbí – Tito se jich začal zbavovat, aby stabilizoval politickou situaci. To se týká především Srbska, Černé Hory a Makedonie, kde byla tradiční orientace na Rusko, značná.

Po roztržce mezi Titem a Stalinem se Jugoslávie ocitla tak trochu sama, ale na začátku 50. let začíná být výrazná orientace na Západ. Jugoslávii byly poskytnuty půjčky a to ze strany USA a Velké Británie. Vztahy se také zlepšily s Řeckem, Rakouskem a Spolkovou republikou Německo. Jugoslávie byla na západních zemích závislá především ekonomicky. Tito si uvědomoval, že takovou podporu jeho země potřebuje, ale na druhou stranu věděl, že by mohlo být ohroženo jeho postavení a tak si bedlivě střežil vnitřní politiku. To západní země respektovaly. Dále mu bylo jasné, že se už nemůže opírat o stalinistický režim a že je třeba změn. Přichází tedy období reforem, které se ve výsledku jeví jako rozporuplné. Nejvýznamnější reformou je zavedení samosprávy v podnicích (centralistické řízení se již dalo těžko zvládat). Vedení KSJ si uvědomovalo, že je třeba ustoupit od stalinistického modelu a tak byla zastavena kolektivizace a družstva mohla být rozpuštěna. „*V prvních letech po zastavení kolektivizace se rychle zvýšila zemědělská výroba, zlepšila se zásobovací situace a obnovila se podpora Titovy vlády vesnickým obyvatelstvem. V dlouhodobější perspektivě vedl však tento kompromis k zaostávání jugoslávské vesnice. Drobní sedláci neměli totiž dostatek prostředků k modernizaci svých hospodářství.*”²⁹ V 50. letech se v Jugoslávii postupně vytvořil systém, který pak existoval prakticky až do jejího rozpadu. Vztahy se SSSR se sklidnily po roce 1953, kdy zemřel Stalin. Jeho nástupce Chruščov se pak Titovi veřejně omluvil a staré vztahy byly znovu obnoveny.

Vznik socialistické federace a osobnost Tita zajisté není předmětem této práce. Stejně tak jako vztah Jugoslávie a SSSR. V tomto kontextu si ale

29 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 520

musíme uvědomit, že Jugoslávie byla na křižovatce. Stála mezi sovětským blokem a západními demokratickými státy. Stejně tak jako několik století před jejím vznikem stála mezi habsburskou monarchií a Osmanskou říší. Pozice mezi Východem a Západem hrála v historii Jugoslávčů velkou roli. Co se týče vzniku samotné federace po 2. světové válce, nesmíme opomenout fakt, že se Jugoslávie osvobodila sama, bez cizí pomoci. A neméně důležitá je skutečnost, že v jejím čele stál mocný diktátor (i když on sám se za něho nepovažoval). Josip Broz Tito vládl silnou rukou a navíc byl hrdinou a osvoboditelem z druhé světové války. Jeho vláda zajistila téměř na 40 let relativní klid mezi národy v Jugoslávii.

4.4 Úspěch a krize

Po zklidnění vztahů se SSSR se situace na konci 50. letech výrazněji stabilizovala. Spolupráce se západními zeměmi se úspěšně rozvíjela. SSSR sice po Jugoslávii požadovala, aby se „nenápadně“ vrátila do východního bloku, ta to ale razantně odmítla. To vedlo k rozporům uvnitř SKJ (Svaz komunistů Jugoslávie, tak byla v roce 1952 přejmenována KSJ). Jedna část tvrdí, že FLRJ by měla zastavit reformy a orientovat se opět na východní blok; druhá část si je vědoma toho, že změna vnitřního systému je nutná a je důležité připustit politickou opozici. „*Přesto Jugoslávie, co se týče mezinárodních vztahů, zůstala neutrální a uplatňovala tzv. houpáčkovou politiku.*“³⁰. Nadále udržovala vztahy s kapitalistickými státy. Zesílila i orientace na třetí svět – Barma, Cejlon a především Indie a Egypt. To však Jugoslávii nepřineslo velké výhody, naopak, ona sama teď poskytovala půjčky právě těmto státům. Jugoslávie chtěla být solidární a také se tím zvedlo prestižní postavení Tita.

Situace na konci 50. let byla stabilní na scéně politické i na scéně hospodářské. Jugoslávie se stala poměrně industriální zemí, ze Západu jí byly poskytovány půjčky. Ekonomická dotace pomohla do té doby zaostalým

30 PELIKÁN, J. - TEJCHMAN, M.. *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1994. s. 50

oblastem – Bosně a Hercegovině, Černé Hoře, Makedonii a Kosovu. Tím se snížily sociální rozdíly mezi jednotlivými etniky. Je nutné ale konstatovat, že rozdíl mezi „bohatým Severem“ (Chorvatsko, Slovinsko, Vojvodina) a „chudým Jihem“ (ostatní) dále trval.

Ke stabilitě přispívalo i vyřešení národnostní otázky. Pokud došlo k nacionálním nepokojům, vláda vždy rychle zasáhla. V tomto období se projeví problémy s kosovskými Albánci. Nešlo o konflikt Srbů a Albánců, ale spíše o obavu vlády, že zde dojde k protijugoslávským tendencím. Proto zasáhla tajná policie – desítka Albánců byla zatčena a obviněna z protivládní činnosti; byly prohledány byty a zabavovány zbraně. *„Odzbrojení albánské menšiny sice přispělo k přechodnému zlepšení bezpečnosti situace v Kosovu, ale represe do budoucna nepříznivě ovlivnily postoj albánského obyvatelstva k jugoslávskému státu a zvláště k srbskému národu.“*³¹ Do 70. let měly národy širokou autonomii a moc byla v rukou úzké skupiny lidí, která problémy na národnostním poli vždy a rychle vyřešila.

Na začátku 60. let byla Jugoslávie za celou dobu existence na svém největším vrcholu ve všech oblastech. V roce 1963 byla vyhlášena nová ústava, která změnila název státu na Socialistická federativní republika Jugoslávie (SFRJ). Pro počínající národnostní krizi je důležitý rok 1966. Toho roku rezignoval na post viceprezidenta Alesandr Rankovič, který byl považován za nástupce Tita. Proč se tak doopravdy stalo, je nejisté. SFRJ uvedla, že Rankovič nechal tajnou policií odposlouchávat Tita a nejvyšší vládní vedení. A také byl obviněn ze srbského nacionalismu (sám se ale orientoval jugoslávsky). To se ale nikdy neprokázalo. Za vším nespíš stála Titova obava z ohrožení jeho osobnosti. Rankovičova rezignace byla šokem pro jugoslávskou společnost. Tito se rozhodl situaci uklidnit tím, že fakticky jednotlivým republikám předal pravomoce, které dosud náležely Bělehradu. Tímto krokem byl dán prostor nacionálním projevům.

---

31 PELIKÁN, J. - TEJCHMAN, M.. Dějiny Jugoslávie (1918-1991). 1. vyd. Praha : Karolinum, 1994. s. 65

Na konci 60. let pak přicházejí problémy ekonomické a sociální, které do té doby byly stabilizovány. Ekonomický růst se zabrzdil, zvedla se nezaměstnanost. Rozdíly byly značné i v porodnosti – na severu se porodnost snížila, kdežto na jihu zvýšila a to nejvíce u kosovských Albánců. Právě v Kosovu dochází k prvním větším demonstracím, kde vládnu komunisté albánské národnosti a ti samozřejmě požadují „výhody“ pro své etnikum. Chtějí, aby Kosovo dostalo statut republiky a aby byla založena albánská univerzita. „*V roce 1970 byla založena Prištinská univerzita, která vytvořila úzké vztahy s Tiranskou univerzitou.*“³² Vlna demonstrací v Kosovu zvedla nepokoje i v sousední Makedonii. Tito odmítl povýšit Kosovo na republiku, ale pro zklidnění posílil pravomoce autonomie v ústavním dodatku. „*Aby nenastala situace zvýhodnění jedné znevýhodnění druhé existující autonomní oblasti, stejná práva získala i Vojvodina. Přesto Kosovo zůstalo nejvýbušnější oblastí v Jugoslávii a ohniskem přetrvávajícího napětí.*“³³ Na konci 60. let tedy v Kosovu začínají dominovat více Albánci než Srbové.

V roce 1971 sílí nacionalismus v Chorvatsku. Tomu předcházela požadavek vznesený v roce 1967, kdy Chorvaté požadují samostatnost chorvatštiny bez závilosti na srbštině – to však bylo zamítnuto. O tři roky později se tedy v Chorvatsku šíří nacionálně-liberální hnutí, kterému se nelíbí, že doplácí na ostatní federativní jednotky a požaduje větší zisky z cestovního ruchu. Dále je kritizován bělehradský centralismus a objevují se i požadavky na odtrhnutí republiky od Jugoslávie. Chorvatské hnutí využívá pro dosažení moci nacionální cítění a má i podporu studentstva. Tito však pohrozil nasazení armády. Představitelé chorvatského hnutí se „leklo“ a rezignovalo. Během roku 1972 provedl Tito kádrové změny v SKJ; nejvíce v Chorvatsku, ale preventivně v jiných republikách.

---

32 ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 115

33 SMUTNÝ, M. *Rozpad Jugoslávie: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Katedra ústavního práva a politologie, 2008. 90 s. Vedoucí práce JUDr. Michal Lamparter, PhD.

V roce 1974 byla přijata nová ústava, která rozvolnila a rozkolísala politickou situaci v SFRJ. Byly opět posíleny kompetence jednotlivých republik a také autonomních oblastí (Kosovo a Vojvodina získaly svoji ústavu) – to mělo omezit větší vliv silnějších republik v parlamentu, zvláštěpak Srbska. Záměrem ústavy bylo i zaručení stability po Titově smrti., kdy se místo prezidenta bude v čele státu stát Předsednictvo SFRJ. Sám Tito byl povýšen na „doživotního prezidenta”.

Zbytek 70. let je ve znamení hospodářské stagnace. Opět se prohloubily rozdíly mezi „severem” a „jihem”. Sever odmítá dotovat Jih a na druhou stranu to Jih považuje za znevýhodnění a poškození. Tito si uvědomil, jak je situace závažná. Dokládá to jugoslávský politik Vukmanovič-Tempo. *„Zeptal se ho: „Co se to dnes s Jugoslávií děje?” - „Žádná Jugoslávie už není”, odpověděl mu Tito. - „Co se to děje s naší stranou?” ptal se Tempo. - „Žádná strana už neexistuje,” zněla Titova odpověď.”*³⁴(Nicméně Tito byl již v pokročilém věku, jeho zdravotní stav také nebyl nejlepší a jeho nejbližší o něm ke konci jeho života sami řekli, že „byl duchem nepřítomen”. 4.května doživotní prezident Josip Broz Tito zemřel. *„V době jeho strastiplného odchodu ze světa se v západním tisku hojně spelulovalo o budoucnosti Jugoslávie, o její šanci uchovat si nezávislost, a dokonce také o tom, zde vůbec přežije.”*³⁵ Další vývoj pak spekulace jen potvrdil.

Je evidentní, že osobnost Tita byla zárukou téměř čtyřicetiletého klidu v Jugoslávii. Byl považován za otce Jugoslávie, byl jejím osvoboditelem, národním hrdinou. Po vypuknutí nacionálních nepokojů doprovázených krvavými boji, bylo často na Tita vzpomínáno. Určitě jsme mohli slýchat - „Za Tita bylo líp”. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že se jednalo o diktátorský režim, který byl posilován neregulárními prostředky – přívrženci opozice byli vězněni

---

34 RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. s. 356

35 PIRJEVEC, J. *Jugoslávie 1918-1992 : vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Vyd. 1. Praha : Argo, 2000. s. 414

v internačních táborech nebo v kriminálech. V horším případě byli popravováni. Když se Tito cítil ohrožen některým z komunistických funkcionářů, odstranil ho. Tím Tito bezesporu upevňoval svoji moc. Zaručil Jugoslávii specifické místo v mezinárodní politice. Na začátku své existence se sice Jugoslávie vyvíjela jako stalinistický systém, ale postupem času se od něho začala výrazně odlišovat (například samospráva podniků). Věděl, že prospěch pro Jugoslávii bude, když se obrátí k Západu. Západní země poskytly federaci nemalé půjčky. Kdyby tomu tak nebylo, Jugoslávie by možná padla ještě za Titova života. Finanční injekce udržovaly stabilní ekonomickou situaci. Peněžní prostředky proudily hlavně do „slabších jižních“ oblastí, kde situace byla o poznání horší než na severu, a také mohly být zdrojem sociálních nepokojů. Tito nikdy nebyl typickým marxistickým ideologem, takže i to může být důvodem, proč se obrátil k Západu. Uvědomoval si, že stability v Jugoslávii nedocílí třídní uspořádáním, ale rovností všech etnických skupin. *„Před druhou světovou válkou i během ní byl jediným politickým vůdcem v Jugoslávii, jehož strana se obracela ke všem etnickým skupinám. Po celý svůj život trval na tom, že jakákoli forma nacionálního šovinismu je jed, který je třeba do kořenů vymýtit.“*³⁶ Nejvíce se Tito snažil omezit postavení Srbů, kteří dominovali v Jugoslávii před druhou světovou válkou. Záleželo mu na jednotě Jugoslávie, ale také na prestiži vlastní osobnosti. Po jeho smrti přebralo vedení federace Předsednictvo SFRJ, ale nebylo schopno nahradit Titovu autoritu. Jugoslávci byli zvyklí vzhlížet k jednomu vůdci. Po Titově smrti stála v čele každé republiky jedna vláda, ale žádná výraznější osobnost.

Titův režim vyřešil nejstěžejnější problém v Jugoslávii – národnostní otázku. Ale jen povrchně. Konflikty etnik sahající do minulých časů se nedaly zapomenout. Ekonomická krize v 80. letech pak byla výbornou záminkou pro vypuknutí nacionálních konfliktů. Tím pádem se na scéně objevují i národní vůdcové, z nichž nejvýznamnější, Slobodan Milošević, se později stal největším válečným zločincem v poválečné historii.

---

36 DODER, D. - BRANSON, L. *Milošević, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 72

5 ROZPAD JUGOSLÁVIE

5.1 Po Titově smrti

Po smrti Tita byla moc díky Ústavě z roku 1974 předána do rukou Předsednictva SFRJ, které představovalo kolektivní hlavu státu. „*V tomto osmičlenném orgánu byli zastoupeni představitelé každé ze šesti republik – Slovinska, Chorvatska, Bosny, Srbska, Černé Hory a Makedonie – a dvou srbských autonomních oblastí Kosova a Vojvodiny. Titulární hlava státu, předseda prezidia SFRJ, byla volena vždy na jednoleté funkční období. Jugoslávie měla federální parlament (dvoukomorovou Skupštinu), šest republikových a dvě krajová shromáždění a federální vládu.*“³⁷ Existovalo osm federálních jednotek. Každá z jednotek měla svoji komunistickou stranu a svoji vládu. Tito byl ústavně určen jako doživotní prezident a bylo nemyslitelné, aby ho někdo nahradil.

V 80. letech se prohlubuje hospodářská krize. Nicméně Předsednictvo SFRJ to svým způsobem ignorovalo a nepokusilo se zavést nové reformy, které by jugoslávskou ekonomiku vzkřísily. Hospodářská stagnace se v té době ale týkala všech socialistických států. „*Krizi v Jugoslávii urychlil vývoj mezinárodní situace a především změny související s nástupem Michaila Gorbačova do nejvyšší stranické funkce v SSSR. ... „Gorbačovův pokus o modernizaci a liberalizaci záhy v mnoha směrech předstihl korekce stalinistického systému provedené Titovým režimem ve třech desetiletích po roce 1950. Rozpad totalitního systému v SSSR zbavil komunistické vládcy v Jugoslávii ideologické báze.*“³⁸ Gorbačovova perestrojka umožnila soukromé vlastnění podniků a také větší svobodu slova. Zlepšily se i vztahy se Západem a tím byla ukončena studená válka. Příznivé vztahy se Západem a normalizace vztahů s Východem byly pro

---

37 DODER, D. - BRANSON, L. *Milošević, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 34

38 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 558

Jugoslávii do té doby výhodou. Měla neutrální, prestižní postavení. To studená válka ukončila. Východ se vypořádával s přestavbou socialistických systémů a Západ přestal považovat Jugoslávii za nezávislou. Byla ukončena finanční pomoc a naopak začaly být vymáhány dluhy.

Mezinárodní situace a ekonomická krize se začala prolínat do jugoslávského politického i společenského života. Vzhledem k ekonomické krizi se zvedala nezaměstnanost a tím se samozřejmě prohlubovaly sociální rozdíly mezi lidmi. Právě v tu chvíli se v Jugoslávii začíná projevovat nacionalismus, který byl v předchozích dekádách efektivně potlačován Titovým režimem (až na situaci v Chorvatsku a v roce 1971, a situaci v Kosovu – viz předchozí text).

Tím se dostáváme k prvním větším projevům nacionalismu od smrti Tita. „*Na první pokus o revizi kosovského statusu poté nebylo zpotřebí čekat. Došlo k němu necelý rok po maršálově skonu – v březnu a dubnu 1981, kdy celou autonomní oblast zachvátily nepokoje, které do té doby neměly v SFRJ obdoby.*“³⁹ Kosovo požadovalo uznání vlastní republiky; byly vznešeny i požadavky na připojení k Albánii. Albánci byli také nespokojeni s rozdílnou životní úrovní ve srovnání s jinými oblastmi Jugoslávie, ale i s rozdílnou životní úrovní Srbů žijících v Kosovu. *Demonstrace byly provázeny hesly „ My jsme Albánci, ne Jugoslávci“, „Republika Kosovo“, „Jednota s Albánií.“*⁴⁰ Nutno říci, že demonstrující albánské obyvatelstvo nemělo přesnou představu o politické situaci v Kosovu. Spíše šlo o vliv albánské propagandy v čele s Enverem Hoxou (albánský komunistický vůdce). „*Bez ohledu na rozsáhlou autonomii Kosova se albánské etnikum cítilo diskriminováno.*“⁴¹ Tím došlo k napětí vztahů Albánců a Srbů společně s Černohorci v Kosovu. Každá strana měla „svoji pravdu“ - Srbové tvrdí, že jsou utlačováni ze strany Albánců (spousta z nich také na začátku 80.

---

39 ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo : kosovská otázka ve 20. století*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2011. s. 271

40 Viz výše s. 268

41 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 555

let odchází do jiných srbských oblastí), ale to samé tvrdí i Albánci o Srbech. Václav Štěpánek ve své knize Jugoslávie – Srbsko – Kosovo uvádí, že se vedení SFRJ k demonstracím v Kosovu vyjádřilo „jako k dílu kontrarevolučních sil, které mají ohrozit základy pospolitosti – bratrství a jednotu, rovnoprávnost, ústavní pořádek a socialistickou samosprávnost.“⁴² Jugoslávské vedení nepokoje v Kosovu potlačilo, ale nenabídlo žádné řešení. „Kosovská krize, která vypukla pouhý rok po Titově smrti, tak byla mimořádnou závažnou výzvou nové posttitovské politické elitě, která na jedné straně sice kosovskou krizi dramatizovala, na straně druhé ovšem nečinila téměř nic pro to, aby se příčiny a důsledky krize řešily a kosovský problém tak mohl být odsunut z jednacího stolu.“⁴³

Demonstrace v Kosovu byly rozbuškou pro srbský nacionalismus. V roce 1986 bylo zveřejněno Memorandum SANU (Srbská akademie věd a umění). To kritizovalo nynější uspořádání Jugoslávie, obvinilo systém z utlačování srbského národa, zvláště potom v Kosovu, ale hlásalo i větší práva pro Srby ve Vojvodině a Bosně a Hercegovině. Po několika letech byla obnovena myšlenka Velkého Srbska - „Všichni Srbové musí žít v jednom státě“. (Poprvé tuto myšlenku začal razit Ilija Garašinin, srbský ministr zahraničních věcí a vnitra v roce 1844, a který se těšil velké podpoře při nacionalistických bouřích v zemi začátkem dvacátého století).⁴⁴ O myšlenky Memoranda se opřel srbský funkcionář a později jeden z největších válečných zločinců, Slobodan Milošević.

---

42 ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo : kosovská otázka ve 20. století*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2011. s. 266

43 Viz výše s. 302

44 DODER, D. - BRANSON, L. *Milošević, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 47

5.2 Slobodan Milošević - „Nikdo nesmí bít srbský národ“

Slobodan Milošević se narodil v roce 1941 v Požarevaci v Srbsku. Můžeme soudit, že jeho osobnost ovlivnila rodinná traumata, které ho provázela od dětství. Jeho rodina byla „prolezlá“ sebevraždami. Nejprve se zastřelil Miloševićův strýc, o pár let později spáchali sebevraždu i jeho rodiče. Otec, profesor ruštiny, Slobodanův život tolik neovlivnil – rodinu po deseti letech opustil. Znatelný byl pravděpodobně vliv matky, která jak Slobodanovi, tak jeho bratrovi od mládí vštěpovala komunistické myšlenky. V mládí se Milošević seznámil s Mirou Markovićovou, s dívkou, která byla také oddána komunismu. Později se stala jeho ženou a další osobou, která zformovala Miloševićovu osobnost a vlastně i další osud Jugoslávie. Zde bychom mohli použít větu - „Za úspěšným mužem, stojí vždy jeho žena.“

Miloševićův vzestup byl pozvolný a svým způsobem i nenápadný. Svou zásluhu na tom měl jeho přítel Ivan Stambolič (předseda předsednictva srbské svazové republiky a předseda Svazu komunistů Srbska). První významnější funkcí Miloševiče byla funkce *„vedoucího tajemníka komunistické organizace hlavního města Bělehradu.“*⁴⁵ (Milošević, 38) V roce 1986 byl pak jmenován do čela Svazu komunistů Srbska. Stambolič se stal prezidentem Srbské svazové republiky. *„Milošević si nyní musel uvědomovat, že cíl, po němž on i Mira tak dlouho prahli, už svírají v hrsti. Ale svou ctižádostivost dobře skrýval.“*⁴⁶

Z předchozího textu je známo, že Milošević své myšlenky opřel o Memorandum SANU. Když toto Memorandum vyšlo, Stambolič ho odsoudil; Milošević se k němu nevyjádřil. *„Začátkem roku 1987 požádal Stambolič Miloševiče, aby urovnal rostoucí nepokoje v Kosovu, kde Srbové vyhrožovali novým masovým exodem. Prohlašovali, že je provinční vláda kosovských Albánců*

---

45 DODER, D. - BRANSON, L. *Milošević, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 38

46 Viz výše s. 41

diskriminuje.“⁴⁷ Milošević byl pověřen, aby uklidnil situaci, která v Kosovu nastala. Právě zde padla Miloševićova památná věta - „*Už nikdy vás nikdo nebude bít!*“⁴⁸ Jak je zřejmé, Miloševićův nacionalistický projev v Kosovu zaskočil jugoslávské komunistické funkcionáře. Za Tita by bylo něco takového neslýchaného. „*Milošević si vybral Kosovo jako svou odpalovací rampu kvůli mystickému významu, které mělo pro Srby. Kosovo znamená pro Srby něco podobného jako Jeruzalém pro Židy.*“⁴⁹ U všech Srbů žijících v Jugoslávii, se Milošević těšil velkému úspěchu. Pomocí intrik a médií v roce 1987 sesadil prezidenta Stamboliče z prezidentského křesla. Komunističtí přívrženci Titovy linie byli proti Miloševićovy politice. Nicméně etnická stabilita, která panovala za Tita, skončila. Milošević odsoudil celou Jugoslávii k zániku a dovedl ji do nejbolestivější éry po 2. světové válce.

---

47 Viz výše s. 49

48 DODER, D. - BRANSON, L. *Milošević, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 49

49 Viz výše s. 57

5.3 Kosovo jako rozbuška pro vzestup srbského nacionalismu

Progresivní nástup Miloševiče změnil celou situaci v Jugoslávii. Rozpory mezi jednotlivými republikovými funkcionáři začaly být neúspěšné a znemožnily fungování dosavadního systému. I trvající ekonomická krize další vývoj v Jugoslávii nezjednodušila.

Miloševič se po sesazení Stamboliče stal prezidentem Svazové republiky Srbsko. Svoji pozici dále posiloval organizovanými demonstracemi srbského národa. Začaly v Kosovu, ale šířily se do dalších oblastí, kde žili Srbové, Vojvodiny, centrálního Srbska a Černé Hory. Vše vyvrcholilo masovým shromážděním srbského národa na Kosově poli. Zde se v roce 1989 odehrála významná bitva mezi Srby a Turky. Nemůžeme přesně určit, kdo vyhrál, ale víme, že od té doby začalo turecké porobení Srbů (viz předchozí text). „*V ten slunečný den roku 1989 skandovaly na donekonečna se vlnícím poli téměř dva miliony lidí jako mantru svobody slova „Slobodan, Slobodan“ (jméno Slobodan je v srbochorvatštině odvozeno od slova svoboda). Bylo to vůbec největší shromáždění Srbů v historii. Přijeli ze všech částí Jugoslávie, z Evropy, ze Severní Ameriky i z Austrálie.*“⁵⁰ Tak moc Miloševičova politika ovlivnila srbský národ.

„*Svým projevem Slobodan Miloševič definitivně potvrdil své místo nejmocnějšího muže jugoslávské federace. Jeho projev byl dvojmyslný – na jedné straně horoval za zachování Jugoslávie, na straně druhé upozorňoval, že Srbsko nebude více trpět ponížením a zradou ve svých řadách. Jeho okřídlená slova o tom, že po šesti letech jsme opět v bojích a před boji, které sice nejsou ozbrojené, ale na takové nejsou vyloučeny, jednoznačně předznamenal další jugoslávský vývoj.*“⁵¹

---

50 DODER, D. - BRANSON, L. *Miloševič, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 12

51 ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo : kosovská otázka ve 20. století*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2011. s. 416

Nutno ale podotknout, že Miloševićovým záměrem nebylo sjednocení srbského národa do jednoho státu, ale spíš o získání moci v celé Jugoslávii. Z vedení v Kosovu odstranil albánské předáky a to samozřejmě vyvolalo další nepokoje a agresivitu. Tentokrát však u kosovských Albánců. Milošević situaci v Kosovu potlačil pomocí armády a v Kosovu zavedl policejní režim.

V roce 1990 začíná Milošević uplatňovat velké represe proti albánské menšině na Kosovu. Albánci jsou propouštěni z veřejných funkcí, z nemocnic, jsou jim zavírány kulturní instituce. Utlumení Albánců měl být další legislativní krok. „26.6.1990 zrušila skupština Srbské republiky autonomní statut Kosova a oblast převedla pod přímou srbskou samosprávu.“⁵² Albánští poslanci na to reagovali Deklarací o nezávislosti a požadovali odtržení Kosova od Srbska. „V září 1990 přijali Ústavu republiky Kosovo. V roce 1991 proběhlo poloilegální referendum, ve kterém téměř 100% hlasovala pro nezávislou Republiku Kosovo. Ta však byla uznána jen Albánií.“⁵³ Prezidentem stínové republiky Kosovo se stal Ibrahim Rugova. Republika sice byla mezinárodně tolerována, nikoli však uznána. Navíc se musela potýkat s bojkotem kosovských Srbů, kteří s ní odmítali hospodářsky spolupracovat. Když pak mezinárodní společenství uznalo Slovinsko a Chorvatsko za nezávislé, znamenalo to konec SFRJ. „Albánská komunita, na popud prezidenta Rugovy a pod vlivem událostí na severu již bývalé Jugoslávie, zvolila v této situaci jako svou další strategii cestu nenásilné, pasivní rezistence. Vzhledem k situaci v Bosně ani bělehradský režim nezakročil proti špičkám albánské revolty a situace tak na dobu následujících pěti let připomínala pověstný klid před bouří.“⁵⁴

---

52 HLADKÝ, L. *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1993. s. 41

53 ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 120

54 ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo : kosovská otázka ve 20. století*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2011. s. 434

5.4 Cesta ke slovinské a chorvatské nezávislosti

Vzestup srbského nacionalismu vyděsil ostatní jugoslávské svazové republiky. Jako první si závažnost situace uvědomili Slovinci. Již od začátku 80.let se ve Slovinsku formuje opoziční síla demokratického charakteru, ale projevuje se i slovinský nacionalismus. Po smrti Tita si formující slovinská opozice uvědomila, že stávající režim nemůže dlouho přežít. Dějiny jihoslovanských zemí uvádějí, že „*Miloševićova politika a srbský šovinismus sloužily jako záminka proto, aby se Slovinsko od Jugoslávie odtrhlo.*“⁵⁵ Slovinci jako první jugoslávská republika připustilo existenci opozičních stran. Další změnou ve Slovinsku je způsob volby zástupců do Předsednictva SFRJ. Volba byla dříve umožněna jen politické reprezentaci, nyní je dána celé veřejnosti. Na změnu politického klima na Slovinsku Milošević reagoval obviněním, že Slovinsko nabourává jugoslávskou ideu. Spor mezi slovinským a srbským nacionalismem vyvrcholil v roce 1990, kdy „*slovinští komunisté opustili pro názorové rozpory 14. (poslední) sjezd SKJ, který se sešel v Bělehradě. Začátkem února se SKS rozhodl, že se organizačně zcela osamostatní a přejmenuje na SKS – Stranu demokratické obnovy. Podle prohlášení jejich vůdčích osobností se mělo toto seskupení napříště stát stranou sociálně demokratického typu.*“⁵⁶ Situace ve Slovinsku byla předzvěstí toho, že se komunistická moc brzy zhroutí.

Situace na posledním sjezdu SKJ ovlivila i Chorvatsko. Po „vzoru“ Slovinska i Chorvatská komunistická strana vystoupila z federativní organizace. Svaz komunistů Jugoslávie tedy vlastně zanikl. I v Chorvatsku se začínají projevovat opoziční síly. Nejvýznamnější stranou se stává Chorvatské demokratické společenství (dále jen HDZ), v jejíž čele stál budoucí prezident, Franjo Tudjman. Chorvaté se také obávali zvyšujícího se srbského nacionalismu a

---

55 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s.564

56 Chronologie rozpadu Jugoslávie 1990-1994. Praha : Academia, 1996. 156 s. Slovanský přehled : Review for Central, Eastern and Southeastern European History ; 1/96. s. 89

uvědomovali si, že nezávislost Chorvatska je jediným východiskem. „*Další vývoj v jihoslovanském prostoru tragicky ovlivnila skutečnost, že Chorvatské demokratické společenství postavilo svou politickou kampaň nejen na antikomunistické a antijugoslávské, ale také na antisrbské platformě.*“⁵⁷ Antisrbské postoje v Chorvatsku ohrožovali srbskou menšinu žijící v Krajině a připomínali „ustašovský stát“ během druhé světové války.

Slovinsko a Chorvatsko kráčelo tedy zcela jistě k nezávislosti. Jejich cesta k samostatnosti byla podobná, ale Chorvatsko se po vyhlášení samostatné republiky stalo dějištěm krvavých bojů. V roce 1990 „*se konal plebiscit o samostatnosti a nezávislosti Slovinska. Pro samostatnost se v něm vyslovilo 88,5 % obyvatel. ...26.12. téhož roku slovinský parlament vyhlásil, že na základě lidového hlasování se Slovinsko stalo samostatným a nezávislým státem. Byla tím deklarována faktická suverenita Slovinska, ale neznamenovalo to ještě přímé odtržení Jugoslávie.*“⁵⁸ Nicméně bylo jasné, že to nebude dlouho trvat.

I v Chorvatsku se v tomto roce udály velké změny. Byly vyhlášeny parlamentní volby, v kterých zvítězila HDZ. Do čela se postavil Franjo Tudjman. Vítězství chorvatské HDZ mělo neblahé důsledky na srbskou menšinu v autonomní oblasti Krajina. Právě v tomto období dochází k prvním střetům mezi srbskou menšinou a Chorvaty. Centrum chorvatských Srbů je v okolí města Kninu. Zde byla vytvořena Srbská rada, která měla zastupovat Srby v Chorvatsku a samozřejmě se těšila Miloševićově podpoře. „*Zatímco se Tudjmanova vláda zajímalo o upevnění politické moci v Chorvatsku, přičemž ignorovala zájmy srbské menšiny, radikální Srbové z Krajiny se ve spolupráci s politiky kolem Miloševiče začínali připravovat na odtržení Krajiny od Chorvatska.*“⁵⁹ Srbská národní rada v Chorvatsku se rozhodla vypsát referendum o srbské autonomii.

---

57 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 569

58 Chronologie rozpadu Jugoslávie 1990-1994. Praha : Academia, 1996. 156 s. Slovanský přehled : Review for Central, Eastern and Southeastern European History ; 1/96. s. 91

59 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 59

Většina se chorvatských Srbů se vyslovila pro. Na konci roku 1990 byla tedy vyhlášena Srbská autonomní oblast Krajina.

Tudjman si začal uvědomovat závažnost srbské otázky v Chorvatsku a věděl, že musí zasáhnout. Do oblasti Kninu poslal policejní jednotky, nicméně se jim nepodařilo získat kontrolu nad tímto územím a to také z důvodu, že na straně chorvatských Srbů stála Jugoslávská národní armáda (JNA). „*Narůstající spory se pokusili překonat Slobodan Milošević a Franjo Tudjman. Vůdci obou nacionalistických režimů se 25. března 1991 tajně sešli ve vojvodinském Karadjordjevu. Řešení na srbskou otázku v Chorvatsku však nenašli.*“⁶⁰ Ukázkou toho, že jednání v Karadjordjevu nepřineslo výsledek, byla následující situace. Napětí v oblasti Kninu se stupňovalo. Srbové začali terorizovat Chorvaty, žijící v této oblasti. Ozbrojené srážky sílí 2.5. 1991 v Borovo Selu. Srdjan Prina v knize *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* uvádí, že „*střet nastal poté, co do vesnice vjela chorvatská policejní hlídka a Srbové to pokládali za provokaci a policisty zatkli. Další den je jely osvobodit další chorvatští policisté, kteří vjeli na nastražené pasti. V bojích mezi Srby a chorvatskou policií bylo zastřeleno 12 chorvatských policistů a 2 Srbové.*“⁶¹ Nenávist chorvatského obyvatelstva k srbské menšině se začala stupňovat. Navíc byla JNA označena za armádu, která hájí srbské zájmy.

Na základě referend v obou zemích vyhlásilo Slovinsko a Chorvatsko 25.6. 1991 nezávislost. V případě Chorvatska se jednalo spíše o formální záležitost, kdežto Slovinsko bylo na tento krok připraveno i legislativně. Ve Slovinsku také dochází k ozbrojeným střetům, nejsou však srovnatelné s těmi v Chorvatsku. JNA začala obsazovat slovinské hranice. „Akce“ ve Slovinsku trvala deset dní a byla ukončena Brionskou smlouvou 7.července 1991. Ve Slovinsku boje ustály, ale znovu vzplály v Chorvatsku. A to i přes fakt, že v den vyhlášení nezávislosti Chorvatska, byla rozšířena práva srbské menšiny

---

60 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 575

61 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 64-65

a o pár dní později rozšířena politická autonomie Krajiny. To agresí Srbů a JNA, která se rozhodla otevřeně připojit na stranu krajinských Srbů, nezastavilo. „*Během léta se boje rozšířily do všech oblastí Chorvatska hraničících s Bosnou, Černou Horou a Vojvodinou. Srbští separatisté, podporovaní jugoslávskou armádou, postupně ovládli asi třetinu území chorvatského státu.*“⁶² Srbům šlo především o etnickou „čistotu“ ve své autonomní oblasti. Chorvaté byli za svých domovů násilně vystěhováváni. V rámci etnického konfliktu mezi Srby a Chorvaty v Chorvatsku je nutné zmínit boje o Vukovar. Vukovar stál Srbům v cestě pro obsazení celé Slavonie, na kterou si dělali nárok. V říjnu 1991 začala JNA Vukovar bombardovat. Chorvatské jednotky se samozřejmě bránili. Docházelo k pouličním bojům – muž proti muži. I přes odpor chorvatských jednotek, byl Vukovar v listopadu dobyt srbskými jednotkami a srovnán se zemí. „*Pro Chorvatsko byl počáteční psychologický efekt velice negativní, ale z vojensko-strategického a diplomatického pohledu dopadly boje kolem Vukovaru příznivě. Obléháním města ztratili Srbové tři měsíce, které chorvatská strana využila k organizaci obrany Slavonie, čímž znemožnila postup JNA dál na západ.*“⁶³ Vukovar se stal chorvatskou „obětí“ a přiměl Evropu, aby zaujala stanovisko. Bylo jasné, že udržovat jugoslávskou federaci, je bezvýznamné. Evropské společenství i OSN zastávalo názor, že východiskem z krize v Jugoslávii je uznání samostatných republik. V prosinci roku 1991 požádalo Chorvatsko a Slovinsko (ještě spolu s Makedonií a BaH – viz dále) o uznání nezávislosti. Byly však opomenuty dva zásadní fakty. Pokud chce svazová republika v rámci federace stát samostatným státem a vystoupit z federace, musí mít svolení ostatní svazových republik. Tento fakt zde byl opomenut. A za druhé, chorvatská ústava nezajišťovala práva srbské menšiny. Přesto bylo jak Slovinsko, tak Chorvatsko 15.1. 1992 mezinárodně uznány jako nezávislé státy.

---

62 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 579

63 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s.69

Mezinárodní uznání nezávislosti Slovinska a Chorvatska vedlo k rozkladu jugoslávské federace, která existovala od roku 1945. V posledních letech své existence však již nebyla tou Jugoslávií, kterou bývala za Tita. Slovinsko a Chorvatsko si jako první uvědomily, že komunistický režim nemůže Tita dlouho přežít. Nicméně celá Evropa, která patřila do východního bloku si uvědomovala, že přechod k demokratickému systému je nutný. V Jugoslávii je transformace systému ale doprovázena jinými okolnostmi.

Dalším impulsem pro Slovinsko i Chorvatsko a jejich cestu k nezávislosti byl nástup Miloševičova srbského nacionalismu. Tomu se jako první začali bránit Slovinci. Na Slovinsku totiž nikdy nežila početná srbská menšina, jako tomu bylo v jiných státech bývalé jugoslávské federace, a tak se Slovinci tolik neobávali případného útoku ze strany Srbska.

Agresivní nástup srbského nacionalismu však probudil odpor v chorvatské společnosti. Zvedly se protisrbské nálady ohrožující srbskou menšinu v Chorvatsku. V letech 1991-92 sice došlo k prvním ozbrojeným konfliktům, ale po mezinárodním uznání nezávislosti Chorvatska vypadalo, že výboje mezi Chorvaty a Srby nebudou pokračovat. Bohužel opak se stal pravdou.

5.5 Situace v dalších svazových republikách

Když Chorvatsko a Slovinsko připustilo v roce 1990 existenci opozičních stran, Milošević byl proti. Sám si ale začal uvědomovat, že ani Srbsko nebude moci fungovat s jednou stranou. Svaz komunistů Srbska přejmenoval na Socialistickou stranu Srbska. V prosinci roku 1990 se pak uskutečnily první volby. „*V prezidentských volbách zvítězil již v prvním kole Slobodan Milošević, který získal 65 % hlasů. V parlamentních volbách obdrželi téměř polovinu hlasů kandidáti socialistické strany.*“⁶⁴ Pár měsíců po zvolení však Milošević ztrácel

---

⁶⁴ Chronologie rozpadu Jugoslávie 1990-1994. Praha : Academia, 1996. 156 s. Slovanský přehled : Review for Central, Eastern and Southeastern European History ; 1/96. s. 28

podporu veřejnosti. Politika socialistické strany přestala Srbům vyhovovat a to vedlo k protestům v Bělehradě. Podporu Milošević ztrácel i díky situaci v Kosovu a nedořešenou otázkou srbské menšiny v Chorvatsku. Situace v Chorvatsku a Slovinsku, která směřovala k nezávislosti obou států, pozměnila Miloševićův plán na ovládnutí celého zbytku Jugoslávie. „*Miloševićovo vedení se začalo nyní orientovat na vytvoření zmenšené Jugoslávie, zahrnující kromě Srbska, Černé Hory, BaH a Makedonie také ty oblasti Chorvatska, které ovládali srbští separatisté. Bělehrad evenutálně počítal i s oddělením Makedonie a BaH, od níž by ovšem byly odtrženy oblasti se skutečnou nebo domnělou většinou srbského obyvatelstva.*“⁶⁵

V roce 1990 se také konaly volby v Bosně a Hercegovině a v Makedonii. Makedonie už delší dobu nebyla spokojena s centralistickým zřízením Jugoslávie. „*V Makedonii se o parlamentní křesla s postkomunisty a představiteli albánské komunity podělilo pravicové nacionalistické hnutí VMRO-Demokratická strana makedonské národní jednoty.*“⁶⁶ Výsledek voleb v Makedonii nebyl varovným ukazatelem. Na začátku roku 1991 přijal makedonský parlament deklaraci o suverenitě a to pak v září téhož roku potvrdil v referendu sám makedonský lid. V roce 1991 stejně jako Slovinsko a Chorvatsko požádala Makedonie o uznání nezávislosti. Evropské společenství to však odmítlo a to hlavně kvůli nátlaku Řecka. „*Vláda v Athénách odůvodňovala svůj nesouhlas s mezinárodním uznáním Makedonie výhradami proti jejímu oficiálnímu názvu. S odkazem na název jedné ze svých provincií namítala, že si Makedonie svévolně přivlastňuje jméno, které patří k řecké statné historické tradici.*“⁶⁷ S nezávislostí Makedonie nemělo problém Srbsko. Žila zde sice srbská menšina, ale ta neprojevovala žádné separatistické snahy jako tomu bylo v jiných bývalých, federativních republikách.

Větším problémem, co se týče státní nezávislosti, byla Bosna a Hercegovina (dále jen BaH). Je nutné si uvědomit, že BaH byl etnický

---

65 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 581

66 Viz výše s. 574

67 Viz výše s. 650

různorodým státem. Žijí zde Muslimové (Bosňáci), Srbové a Chorvati. Původně BaH byla typickou pravoslavnou zemí. Avšak v 15.století byla dobita Turky a část obyvatel byla islamizována a to také z důvodu, že se jim od Turků dostávalo nemálo hospodářských výhod. Národnostní složení pak bylo základem pro etnický konflikt v pozdějších letech. (viz další text) Ve volbách byly jasně poraženi komunisté a zvítězili nacionálně orientované strany. „*Rozložení hlasů takřka přesně odpovídalo národnostnímu rozvrstvení BaH.*“⁶⁸ Tyto nacionálně orientované strany se dohodly, že vytvoří koalici a budou vládnout společně. Do čela republiky se postavil Alija Izetbegović. BaH spolu s Makedonií se jako jediné jugoslávské státy snažily o kompromis. Chtěly, aby se Jugoslávie stala konfederací se suverénními státy. „*Současně však dali najevo, že v případě odchodu Slovinska a Chorvatska z federace nezůstanou ani jejich republiky se Srbskem ve společném státě.*“⁶⁹ Když vypukl srbsko-chorvatský konflikt, BaH to toho nechtěla dlouho zasahovat. Sama prosazovala kompromis – posílit svébytnost jednotlivých republik, ale navenek zachovat jednotu. To nevydrželo dlouho a i vztahy mezi bosenskými Srby a Chorvaty se ostříly. Obě etnika začala prosazovat přičlenění ke svým národním republikám. „*Před fatálním rozhodnutím stáli představitelé muslimského národa. V případě setrvání v okleštěném jugoslávském státě by museli počítat s dominancí Srbska a také s diskriminací ze strany srbských nacionalistů, kteří zpochybňovali národní identitu bosenských Muslimů.*“⁷⁰ Srbská dominance se začala projevovat zakládání autonomních oblastí po vzoru chorvatských „kolegů“. „*15. října 1991, několik dní poté, co Slovinsko i Chorvatsko po uplynutí tříměsíčního moratoria potvrdily své vystoupení z federace, přijal bosenský parlament memorandum o svrchovanosti BaH.*“⁷¹ S deklarací souhlasili chorvatští a muslimští poslanci. Oproti tomu srbští poslanci na protest opustili parlament a vytvořili si svoje vlastní shromáždění, které prosazovalo, aby BaH zůstala v jugoslávské federaci. V referendu se pak většina bosenských Srbů vyslovila pro setrvání ve federaci. V lednu 1992 si

---

68 Viz výše s. 574

69 Viz výše s. 578

70 Viz výše s. 581

71 Viz výše s. 582

Srbové v BaH vyhlásili Srbskou republiku, která zabírala téměř 70 % území. Do jejího čela se postavil Radovan Karadžić. Otázka, jestli BaH zůstane v rámci federace nebo se osamostatní, byla zodpovězena na jaře 1992, kdy bylo uspořádáno celorepublikové referendum o samostatnosti BaH. Většina obyvatel BaH se vyslovila pro samostatnost republiky. Opět šlo především o Chorvaty a Muslimy, Srbové byli zásadně proti a odkazovali na svojí Srbskou republiku v rámci BaH. Na protest proti samostatnosti republiky staví Srbové v Sarajevu barikády a atmosféra mezi místními etniky začíná být napjatá. Nutno zmínit, že na stranu Srbů se postavila JNA (stejně jako u Srbů v Chorvatsku) a zřejmá byla i podpora Miloševićova. 7. dubna 1992 mezinárodní společenství uznalo BaH jako samostatný stát. „*Jak se později ukázalo, vláda v Sarajevu nebyla na nezávislost připravena, a už vůbec ne na následný, tři a půl roku trvající etnický konflikt.*“⁷²

Další státy v Jugoslávii si uvědomovaly, že federace bez dvou nejsilnějších států – Chorvatska a Slovinska, nemá cenu. Jen Milošević a jeho Srbsko se této myšlenky nechtělo vzdát. Uznání nezávislosti Chorvatska a Slovinska pro něj sice bylo velkou porážkou, ale touha po čím dál větší moci byla silnější. Chtěl tedy do jednoho státu, vedle Srbska a Černé Hory, zahrnout i Makedonii, BaH a srbské oblasti v Chorvatsku. Plány mu překazilo mezinárodní uznání BaH.

---

72 ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 93

6 VÝVOJ STÁTŮ PO ROZPADU FEDERACE

Tato kapitola se bude zabývat nově utvořenými republikami na území bývalé Jugoslávie a také na etnické konflikty, které je doprovázely. Podrobně zde nebude rozebráno Slovinsko, jehož uznání nezávislým státem proběhlo bez větším komplikací. Slovinsko bylo nejdále od bělehradského centralismu a bylo vždy ze všech jugoslávských republik nejvíc „západní“. Také se dobře legislativně připravilo na systém nového státu (například oproti Chorvatsku). Stejně tak tato práce nebude více rozebírat situaci v Makedonii. Národnostní napětí mezi Makedonci a albánskou menšinou sice bylo na místě z důvodu, že makedonská ústava nerespektovala albánské etnikum, ale nutno poznamenat, že jako jediná bývalá republika jugoslávské federace se vyhla ozbrojeným konfliktům. Napětí v Makedonii je však stále všudypřítomné

6.1 Svazová republika Jugoslávie

Z předchozího textu víme, že vyhlášení nezávislosti Slovinska a Srbska výrazně ztížilo situaci samotnému Srbsku. To se ještě nějakou dobu pokoušelo o koncepci širší jugoslávské federace, ale postupem času od ní začalo opouštět. Koncepci obnovení jugoslávské federace potvrdili jen Černohorci. „*Ústavu, na jejímž základě vznikl jako dvojčlenná federace nový stát – Svazová republika Jugoslávie (dále jen SRJ) – schválily 27. dubna 1992 parlamenty Srbska a Černé Hory.*“⁷³ Milošević svoje postavení upevnil vítězstvím ve volbách, které se konaly v prosinci roku 1992. A to i přesto, že jim předcházely demonstrace v Bělehradě organizované opozičními stranami.

---

⁷³ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 592

Miloševićovo postavení bylo ale stále rozkolísané. „*Miloševićovu pozici paradoxně komplikovaly vojenské úspěchy srbských vojsk ve stále špinavější válce v Bosně.*“⁷⁴ Evropské společenství sice zakázalo SRJ zasahovat do bojů v BaH, ale bylo zřejmé, že i přes tento zákaz bosenské Srby naplno podporuje.

V roce 1993 se stupňovala sociální i ekonomická krize a tak byly vyhlášeny předčasné volby, ve kterých opět zvítězil Milošević. Situace v SRJ se mu podařila zklidnit. Začal také chápat, jak důležité je přizpůsobit se mezinárodním požadavkům. Proto přestal podporovat bosenské Srby a podobně se postavil i k situaci v Chorvatsku. Díky tomu mezinárodní společenství začalo na Miloševiče hledět jako na spolupracovníka. „*V jistém smyslu se stal pro Západ nepostradatelným, zároveň se však změnil v rukojmího vlastní taktiky.*“ Jeho mezinárodní obrat měl však neblahý vliv na existenci chorvatské Krajiny. Prakticky tuto republiku odsoudil k zániku. SRJ nebyla připravena na příval uprchlíků. „*Bělehradská vláda se pokusila nasměrovat hlavní proud uprchlíků do Kosova. Doufala, že tímto způsobem zvýší podíl slovanského obyvatelstva v tomto regionu.*“⁷⁵

V roce 1996 sílí v SRJ demokratická opozice, která sklidila velký počet hlasů v lokálních volbách. Miloševiče to vyděsilo a prohlásil výsledky voleb za neplatné. Opozice se proti tomu bouří, konají se demonstrace. To nakonec vede k uznání výsledků lokálních voleb. Díky neshodám se však opozice velmi brzo rozpadla.. „*Milošević tak překonal v pořadí již třetí velkou krizi svého režimu. Podařilo se mu částečně stabilizovat svou mocenskou pozici i v rámci dvojčlenné federace.*“⁷⁶ Ne však na dlouho. Srbsko se už téměř deset let potýkalo s vnitropolitickou nestabilitou. Ani fakt, že Milošević přešel z postu prezidenta srbské svazové republiky na post prezidenta SRJ, nic nevyřešil. Problémy se objevují také ve vedení svazové černohorské republiky, což ukazuje, že Milošević není schopen kontrolovat Srbsko a Černou Horu najednou. Pozici mu

---

⁷⁴ Viz výše s. 569

⁷⁵ Viz výše s. 602

⁷⁶ Viz výše s. 607

neusnadňovala ani situace v Kosovu (o kosovském konfliktu a Miloševićově roli v něm viz dále). Konflikt v Kosovu má pak vliv na další fungování a existenci Jugoslávie. Díky němu se vlastně oslabily vztahy federativních republik – Srbska a Černé Hory.

V roce 2000 se v Jugoslávii odehrály volby, ve kterých zvítězil Vojislav Koštunica. „*Milošević výsledek opět neuznal, na což opozice reagovala generální stávkou v celém Srbsku. Demonstrace vyvrcholily 5. října, kdy vypukla tzv. „bagr revoluce“, již se v Bělehradě zúčastnilo kolem půl milionu lidí. Ačkoliv Milošević armádě a speciálním jednotkám ministerstva vnitra nařídil, aby proti demonstrantům zasáhly a vyslaly tanky do ulic, obě instituce odmítly jeho přání splnit. Byl to konec vlády Slobodana Miloševiče, který se poté uzavřel ve svém domě v Bělehradě.*“⁷⁷ (<http://www.revuepolitika.cz/clanky/470/slobodan-milosevic-pohled-zpet>)

Odtžení Černé Hory na sebe nedalo již dlouho čekat. Tomu sice ještě předcházela rok 2003, kdy byla ustanovena konference Srbska a Černé Hory. Ale o tři roky později se uskutečnilo v Černé Hoře referendum, ve kterém se většina obyvatel vyslovila pro odtržení od Srbska. Nezávislost pak byla vyhlášena 3. června 2006.

6.2 Chorvatsko

Když bylo Chorvatsko v roce 1992 mezinárodně uznáno, chorvatský nacionalismus slavil velký úspěch. Srbové si sice vyhlásili v Chorvatsku Republiku srbská Krajina (RSK), ale ta nebyla nikdy mezinárodně uznána. Chorvatsko sice kritizovalo srbský šovinismus, ale lze konstatovat, že „*samostatný chorvatský stát byl od počátku budován na vyhraněných nacionálních až nacionalistických základech.*“⁷⁸ Tudjmanova propaganda velmi

---

⁷⁷ PRTINA, S. *Slobodan Milošević: pohled zpět*. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/470/slobodan-milosevic-pohled-zpet>

⁷⁸ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 609

účinně vytvářela zprávy o krutostech páchaných Srby na Chorvatech. Tyto zprávy samozřejmě působili na chorvatské obyvatelstvo velmi silně a vedly k většímu semknutí a také k větším projevům chorvatského nacionalismu.

Po uznání nezávislosti Chorvatska byli do oblasti vysláni příslušníci OSN. „*Příslušníci mise UNPROFOR měli monitorovat dodržování příměří mezi RSK a chorvatskými silami. UNPROFOR vystřídala JNA, která se podle dohody měla stáhnout z Chorvatska. ... S mizí UNPROFOR, především se stažením JNA z Chorvatska, respektiva odzbrojení RSK, nesouhlasilo vedení chorvatských Srbů.*“⁷⁹ Na druhé straně Chorvatsko, se misi OSN nebránilo. Tudjman předpokládal, že OSN zajistí stabilitu a bezpečnost v Chorvatsku. Také věděl, že je důležité otevřít se světovým velmocím a organizacím. Jen tak bude moci ovládnout celé Chorvatsko. Tudjman svoji moc upevnil v parlamentních a prezidentských volbách v roce 1992.

Po stažení JNA z Chorvatska probíhal relativní klid. Příměří jako první porušila chorvatská strana, když zaútočila na srbské síly v Dalmácii. Významnější potom byl útok kolem města Malesnica. „*Hlavním záměrem bylo odblokovat dopravní komunikaci, která spojuje Záhřeb s Dalmácií. Tato akce jak pro Srby, tak pro Chorvaty znamenala zjištění, že Srbové v Krajině jsou ponecháni sami sobě.*“⁸⁰ Mezinárodní společenství na tuto akci nijak zvláště nereagovalo, stejně jako Srbsko, které předtím chorvatským Srbům slibovalo podporu. Během roku 1993 pak Chorvaté pokračovali v dalších útocích na srbské oblasti. Vztahy měly být normalizovány díky tzv. Záhřebské smlouvě a prodloužením mise UNPROFOR. RSK bylo nabídnuto, aby se stala oblastí se širokou autonomií v rámci Chorvatska. To její vedení odmítlo, i přestože na tuto možnost podpořil sám Milošević. Vedení RSK nedomyslelo následky svých činů.

„*O své naivitě se vedení RSK mohlo přesvědčit počátkem května 1995. 1. května zahájila chorvatská armáda útok na teritorium RSK v západní*

---

79 ŠMÍD T., VAŇURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 70-71

80 Viz výše s. 71

Slavonii.⁸¹ Tato operace nesla název Blesk. Srbské jednotky prakticky nekladly žádný odpor a boje byly za pár dní ukončeny. Nebyly vlastně na útok chorvatských oddílů vůbec připraveny. Chorvatská armáda bez problému obsadila RSK; to směřovala k jasnému zániku RSK.

Operace Blesk předcházela větší a významnější akci, která se pak nechvalně zapsala do historie. „Šlo o operaci Bouře, kterou Chorvaté zahájili útokem na Krajinu 4. srpna 1995. Akci, kterou Záhřeb detailně rozpracoval a pro kterou získal mezinárodní podporu v čele se Spojenými státy, předcházelo několik klíčových událostí v BaH.“⁸² Tam byla situace složitá. Největších masakrů na jejím území se dopouštěli bosenští Srbové (viz dále). Mezinárodní společenství si uvědomovalo, že srbská otázka musí být vyřešena, ale bez její vyřešení v Chorvatsku, se tomu tak nikdy nestane. Proto dala „povolení“ pro operace Bouře. Chorvatští Srbové prakticky nekladli žádný odpor. Jejich armáda neměla žádné centrální velení a nemohla počítat ani s podporou Bělehradu. Paradoxem je, že i jednotky UNPROFOR, které měly dohlížet na klid mezi etniky, nijak nezasáhly. Tím se jen potvrzuje, že mezinárodní společenství opravdu dalo souhlas k útoku na RSK. „Útok proti RSK začal několikahodinovou dělostřeleckou palbou na Knin. Hlavním cílem ostřelování bylo zastrašit civilní obyvatelstvo a přimět ho k útěku. Chorvatské jednotky střílely do kolony uprchlíků. Vyhánění srbského etnika pokračovalo i po skončení bojů.“⁸³ Aby se Srbové nemohli vrátit, byly pro jistotu vypalovány jejich domy. Kvůli operaci Bouře během pár dnů opustilo RSK na 200 tisíc Srbů. Chorvatská vláda sice tvrdila, že znovu vytvoří podmínky pro přijetí srbské menšiny do Chorvatska, ale jednalo se spíše o bezvýznamné „tlachání“. Tudjmanovi a jeho spolupracovníkům se podařilo z Chorvatska udělat národnostně čistou zemi.

---

81 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 621

82 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 74-75

83 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 623

Nutno ještě poznamenat, že operaci Bouře velel chorvatský generál Ante Gotovina, který byl později za tuto akci odsouzen soudním tribunálem v Haagu na 24 let. Gotovina byl obviněn za to, že se svoji armádou během několika dnů etnický vyčistil RSK. Přes všechny zločiny je Gotovina ve své vlasti považován za hrdinu.

Chorvatská válka za nezávislost byla ve výsledku mezinárodním společenstvím odsouzena. Chorvatsko a mezinárodní pohled na něj se stabilizoval až po smrti prezidenta Tudjmana v roce 2000.

Srbsko-chorvatský konflikt v letech 1991-95 nebyl ve své podstatě konfliktem etnickým. Etnická nesnášenlivost byla spíše podkladem pro dosažení moci dvou mužů – Chorvata Tudjmana a Srba Miloševiče. Jejich nacionální propaganda byla natolik silná, že dokázala zmanipulovat příslušníky obou národů natolik, aby za představiteli svých zemí rozhodně stáli. Vzestup nacionálních tendencí otevřel znovu křivdy z minulosti a ukázal, jak moc se tyto národy od sebe liší. Zprv je o náboženskou příslušnost – Srbové jsou pravoslavní, Chorvaté katolíci. Zadruhé se liší písmem – Srbové používají cyrilici, kdežto Chorvaté latinku. A významnou roli zde hraje konflikt mezi srbskou a chorvatskou historií. Do 15. století se Srbsko a Chorvatsko vyvíjelo rozdílně. Po vpádu Turků na Balkán se ale historicky propojily. Srbové utíkají z oblastí, které ovládají Turci. Habsburská monarchie, která v té době ovládá Chorvatsko, jim právě v této zemi nabízí oblast později známou jako Krajina. Už za vlády Habsburků byla Srbům poskytnuta poměrně velká autonomie. To se nelíbí Chorvatům, stejně tak jako skutečnost, že Srbové zabrali jejich půdu. Srbsko-chorvatské vztahy se pak zhoršily vznikem SHS, kde měli Srbové mocenskou převahu. Nejhorší vztahy nastaly během 2. světové války, kdy fašistický stát NDH na území Chorvatska cíleně terorizoval Srby. Právě Srbové utrpěli největší ztrátu během 2. světové války a to hlavně kvůli ustašovskému režimu. Ke stabilizaci

vztahů pak došlo za Titova režimu. Nicméně křivdy z minulosti a potlačování etnické nesnášenlivosti se časem musely projevit.

Srbsko-chorvatský konflikt byl také dobrou záminkou pro vyřešení situace v BaH. Podpora ze strany mezinárodního společenství v operaci Blesk i Bouře je známá. Rezignace mezinárodní jednotek UNPROFOR na boje to jenom potvrzují. Paradoxním se nám tedy může jevit, že mezinárodní společenství o pár let začalo soudit a nakonec i obvinilo generála Gotovinu z válečných zločinů, ke kterým samo dalo souhlas.

„Při retrospektivním pohledu na vývoj krize měla válka mezi Srby a Chorvaty pro svůj vznik vhodné historické a etnonáboženské podmínky, ale v žádném případě se nejednalo o tradiční nenávist těchto dvou národů, jak bývají jugoslávské konflikty často zjednodušeně prezentovány. Všechny tyto války byly především výsledkem plánů, ambicí a vzájemného jednání hlavních protagonistů – Slobodana Miloševiče na straně Srbů a Franja Tudjmana na straně Chorvatů.“⁸⁴

6.3 Bosna a Hercegovina

Z předchozího textu nám je známé, že situace v BaH byla problematická. V letech 1992 až 1995 se zde odehrály největší krvavé boje a etnické čisky po druhé světové válce.

Příčiny lze hledat v historii. BaH stála na hranicích Východořímské říše a Západořímské říše, tím pádem i na hranici pravoslaví a katolictví. Když v 15. století ovládly BaH Turci, část obyvatelstva byla islamizována. Náboženská příslušnost obyvatel BaH vedla k tomu, že se nikdy nevytvořilo jednotné bosno-hercegovské národnostní smýšlení. *„Na začátku 20. století představovala bosenská společnost klasický příklad táborově strukturované společnosti. Tábory vznikaly na základě konfesní lini, a tak si každé místní etnikum, tedy Srbové*

---

84 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 77

(pravoslavní), Chorvaté (katolíci) a bosenští muslimové, vytvářelo vlastní kulturní spoly a později i politické strany. Tyto instituce významnou měrou přispěly k nacionalizačnímu procesu bosensko-hercegovských etnik.⁸⁵ Nutno zmínit, že nejednoduché bylo postavení bosenských muslimů. Srbové tvrdí, že se jedná o islamizované Srby; naopak chorvatská strana uvádí, že jsem o islmizované Chorvaty. To je pak potvrzeno i během druhé světové války, kdy, jak víme, na území Chorvatska vznikl ustašovský stát NDH, který zahrnoval i BaH. „Politika vládnoucího režimu chorvatského státu byla zaměřena především proti židům a Srbům. Naopak muslimské obyvatelstvo považoval režim za geneticky nejčistší.“⁸⁶ Po druhé světové válce se BaH stala jednou ze svazových republik Jugoslávie. Díky Titově režimu byli bosenští muslimové uznáni jako národ a začli se označovat s velkým „M“ - tedy Muslimové (nejde o příslušnost náboženskou, ale právě národnostní).

Jak již víme, že BaH se chtěla distancovat od komunistického režimu. Ve volbách v roce 1990 tedy zvítězily demokratické strany, které kompromisně vytvořily koalici. Problémem se ale začala jevit otázka nezávislosti země. Chorvaté a Muslimové prosazují nezávislost BaH, kdežto Srbové požadují, aby BaH zůstala v rámci jugoslávské federace. „V roce 1991 propukl srbsko-chorvatský konflikt, který přispěl k polarizace situace v BaH. Ačkoliv Srbsko a Chorvatsko byly de facto ve válce, jejich prezidenti Slobodan Milošević a Franjo Tudjman se i přesto dokázali na budoucnosti Bosny dohodnout. Během tajné schůze v srbském Karadjordjevu se oba prezidenti dohodli na tom, že si území BaH rozdělí mezi sebe. Realizaci „Sporazumu II“ však zabránila skutečnost, že se oba prezidenti nedokázali shodnout na otázce budoucnosti srbské menšiny v Chorvatsku.“⁸⁷

Z předchozího textu víme, že po schválení Memoranda o svrchovanosti BaH, si Srbové na protest vyhlásili Republiku srbskou v BaH. Tím vyvrcholily jejich separatistické snahy. Když se pak v celorepublikovém

---

85 Viz výše s. 84

86 Viz výše s. 85

87 Viz výše s. 90

referendu rozhodlo o samostatnosti BaH, na základě jehož „vyhlásilo předsednictvo BaH 3. března 1992 státní samostatnost v BaH, v Srbech toto rozhodnutí jen utužilo přesvědčení, že jejich rozhodnutí o ustavení Republiky srbské bylo opodstatněné.“⁸⁸ Na výsledky referenda reagovali Srbové barikádou Sarajeva. Na straně Srbů stojí JNA, stejně tak jako stála na straně chorvatských Srbů. Polovojenské srbské jednotky začaly napadat Muslimy a Chorvaty. Situace v BaH nezlepšilo ani mezinárodní uznání její nezávislosti. Tímto krokem začal v BaH krvavý konflikt.

6.3.1 Válka v Bosně a Hercegovině a její důsledky

Na začátku jara každá strana narychlo zformovala svoji „armádu“. Boje pak propukly téměř na celém území BaH. Znepřáteleným stranám šlo především o etnický čistý území. V zemi působila stála JNA a to na straně bosenských Srbů. Mezinárodní společenství tlačilo na stáhnutí JNA s BaH. Stalo se tak, ale šlo spíše o krok formální. Miloševićova podpora bosenských Srbů byla znatelná.

„V roce 1992 probíhaly boje především mezi Srby na jedné straně a Muslimy a Chorvaty na straně druhé. Vojenská iniciativa byla jednoznačně na straně Srbů. Jediným místem, kde se podařilo uštédřit Srbům výraznější porážku, byl hercegovský Mostar, kde Muslimové a Chorvaté společnými silami vytlačili Srby z města.“⁸⁹

OSN samozřejmě nemohla nereagovat na zesílení bojů v BaH. Nejprve přijala BaH do OSN a poté vyslala do země jednotky UNPROFOR. V té době se už začíná hovořit o etnických čistkách. Lidé byli vyháněni ze svých domovů nebo utíkali sami, aby si zachránili vlastní život. Začínají být zřizovat i internační tábory. „První tábory zřídili Srbové, časem však hromadná vězení pro

---

88 ŠESTÁK, M. a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha : NLN, 1998. s. 30

89 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007.

*své nacionální protivníky vybudovali i Chorvati a Muslimové. Docházelo také k masovému znásilňování žen, zvláště Muslimek.*⁹⁰ Na konci roku 1992 většinu území BaH ovládali Srbové.

Mezinárodní společenství se situaci v BaH snažilo zmírňovat, jak nasazením jednotek UNPROFOR, tak poskytováním humanitární pomoci. Na začátku ledna byl předložen Vance-Owenův mírový plán. *„Podle navrhovaného řešení mělo být území BaH rozčleněno na deset samosprávných provincií, které by přibližně odpovídaly etnické situaci v zemi před vypuknutím bojů. Tři kantony měly připadnout pod správu Srbů, tři pod správu Muslimů a tři Chorvatům. Provincie Sarajevo měla být spravována společně všemi národnostními komunitami.*⁹¹ Muslimové i Chorvaté byli pro přijetí mírového plánu, Srbové opět odmítají.

Dalším problémem začíná být napětí mezi Muslimy a Chorvaty, kteří dosud stáli při sobě. Do značné míry na tom svůj podíl má i Vance-Owenův plán. Jelikož Muslimové i Chorvaté souhlasili s jeho přijetím, snažili se ovládnout oblasti, které jim podle plánu měli patřit. Bohužel obě strany začaly svá území etnicky čistit. Problémy se ale začínají objevovat i uvnitř muslimského tábora. Jednalo se o rozpory mezi prezidentem Izetbegovičem a muslimským členem předsednictva Fikretem Abdičem ohledně postupu při mírových jednáních. Abdič vyhlásil v září roku 1993 autonomní oblast Západní Bosna. *„S vůdcem bosenských Srbů Karadžičem Abdič zároveň podepsal dohodu o trvalém míru mezi Republikou srbskou a svou Západní Bosnou.*⁹² Tím vznikl konflikt mezi Muslimy v BaH a situace v celé zemi se tím ještě více zkomplikovala.

Separatistické snahy se začínaly od roku 1992 projevovat i Chorvatů a vyvrcholily *„24. srpna 1993, kdy oficiálně vyhlásili Chorvatskou republiku Herceg-Bosna.*⁹³ Bosenští Chorvaté byli otevřeně podpořeni chorvatskou armádou, kterou do oblasti vyslal Franjo Tudjman. Mezinárodní společenství bylo

---

90 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 632

91 Viz výše s. 633

92 Viz výše s. 634

93 Viz výše s. 635

krokem Tudjmana znepokojeno. Chorvatsko se zachovalo stejně jako Srbsko, když podporovalo bosenské Srby. „*Franju Tudjmanovi bylo nabídnuto, že pokud ukončí nepřátelství s Bosňáky, vyhne se mezinárodním sankcím a navíc Spojené státy mu maximálně pomohou při obnovení územní integrity Chorvatska. Mírový proces mezi Bosňáky a bosenskými Chorvaty vyřcholil 1. března podpisáním Washingtorské dohody.*“⁹⁴ Tato smlouva se týkala i vytvoření bosňacko-chorvatské federace v BaH. Mezinárodní společenství se snažilo vyvíjet tlak i na bosenské Srby. Na konci roku 1994 došlo k dohodě o příměří, které trvalo 4 měsíce, ale nepřineslo žádný výsledek. Největší masakr bosenské války přišel v létě roku 1995. Odehrál se ve Srebrenici, muslimské enklávě, která měla být chráněna vojsky OSN. 6. července 1995 byla Srebrenica obsazena srbskými vojsky pod vedením generála Ratka Mladiče. „*Z obsazené Srebrenice v panice uprchlo 25 tisíc lidí, většinou do oblasti Tuzly. Útok Mladičových vojáků na město nezabránily ani víceméně symbolické údery letadel NATO proti postupujícím srbským tankům. Srbové se v dobyté enklávě dopouštěli brutálního násilí. Nejasný zůstal osud několik tisíc bosňackých mužů, kteří byli při obsazování města zajati a část z nich byla i postřílena.*“⁹⁵ Ženy a děti byli ušetřeni, nicméně existují svědectví, že docházelo i k jejich odstraňování. Údajně mělo být v Srebrenici zabito na 8 000 lidí. „*Na hřbitově v Potočari je na nápisu na velkém kameni u vchodu napsáno, že je tu pohřbeno 8 372 obětí. Západní i česká média tvrdí, že to jsou popravení (zmasakrovaní, umučení – možno libovolně zaměňovat) nevinní muslimští civilisté a že jsou to oběti genocidy. A že je nechal zmasakrovat generál Mladić, případně ve spolupráci a po dohodě s tehdejším prezidentem bosenských Srbů dr. Karadžičem.*“⁹⁶ Masakr v Srebrenici je i po několika letech stále „záhadou“, kdo a proč ho vlastně způsobil. Souzen za něj byl generál Ratko Mladić, který celé operaci měl velet, spolu s vůdcem bosenských Srbů

---

94 ŠMÍD T., VAĐURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 98

95 ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 638-639

96 DVOŘÁK, V. *Generál Mladić, Srebrenica a lži*. [cit. 2012-03-20] Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/58848.html>

Radovanem Kardžičem. Oba dva vinu popírají. Spekuluje se i tom, že Srebrenica byla nástrojem západní propagandy jako rozbít Srbsko.

Rozhodující pro situace v BaH byla vojenská operace Bouře, která byla směřovaná proti chorvatským Srbům. Ti se nebránili a z RSK začali prchat právě do BaH. Tak byla vyřešena srbská otázka v Chorvatsku, která do té doby bránila vyřešení postavení Srbů v rámci BaH. „*V již tak napjaté situaci dopadl granát na sarajevskou tržnici v Markale a zabil tam 37 lidí. V reakci na to zahájily mezinárodní vzdušné síly operaci Deliberate Force s cílem definitivního zastavení srbských útoků na bezpečné zóny OSN.*“⁹⁷ Společně s NATO začaly na srbské pozice útočit i jednotky bosenských Muslimů a Chorvatů. V důsledku toho byli Srbové naprosto ochromeni. Mezinárodní společenství navrholo tedy příměří. Mírová konference v americkém Daytonu byla zahájena 1. listopadu 1995. BaH zastupoval Izetbegović, Chorvatsko prezident Tudjman a bosenské Srby Milošević. „*Základním modelem mírových jednání bylo rozdělení území do dvou entit, Federace BaH a Republiky srbské, v poměru 51:49 % ve prospěch Federace. Obě entity měly mít své vlastní parlamenty, prezidenty a ústavy, jež však musely být v souladu s celostátní ústavou. BaH měla zůstat jednotným státním celkem s kolektivní hlavou státu, tvořenou jedním zástupcem z každého bosensko-hercegovského národa, a centrální vládou.*“⁹⁸ Problematickými místy smlouvy byly města Sarajevo a Brčko. Sarajevo nakonec Milošević přenechal bosenským Muslimům, osud Brčka byl zatím ponechán (po Daytonské smlouvě stal zvláštní oblastí, kterou mohly spravovat všechny národy v BaH).

„*Závěrečný text smlouvy o ukončení války a nastolení míru v BaH byl podepsán 14. prosince 1995 v Paříži.*“⁹⁹ (Dějiny, 643) Daytonská smlouva sice ukončila válku v BaH, nicméně problémy v této zemi dále přetrvávaly. Daytonská smlouva na jedné straně zachovávala BaH jako jednotný stát, zároveň připustila

⁹⁷ ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 98-99

⁹⁸ Viz výše s. 103

⁹⁹ ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. s. 643

politické rozdělení. Daytonská dohoda také pro BaH zajistila mezinárodní mírové jednotky, které měly dohlížet na pořádek a dodnes vlastně dohlíží. O dalším vývoji BaH se nejspíš rozhodne až vojáci mezinárodních jednotek opustí tuto oblast.

O konfliktu v BaH by se dalo napsat mnoho. To však není předmětem této práce. Z hlediska BaH je důležité si uvědomit historické pozadí konfliktu týkající se především 3 národů žijících v této zemi. Jak víme, v BaH nikdy nedošlo k jednotnému národnímu uvědomění. Vždy zde vedle sebe existovaly tři národy a s nimi tři náboženství – pravoslavní Srbové, katoličtí Chorvaté a Muslimové s vyznáním islámu.

Situaci nezlehčil ani nástup srbského nacionalismu v 80. letech, který automaticky ovlivnil bosenské Srby. Když pak propukl srbsko-chorvatský konflikt v Chorvatsku, zvedl se i nacionalismus chorvatský, který zase ovlivnil bosenské Chorvaty. Nejpočetnější národ v BaH, Muslimové (někdy označováni také jako Bosňáci), nebyli nacionálními tendencemi tolik zasaženi. Jejich prezident Izetbegović je sice bránil, ale nebojoval a neútočil jako další dva národy. Musíme si uvědomit, že na bosenské Chorvaty mělo patrný vliv samo Chorvatsko v čele s Tudjmanem, a na bosenské Srby SRJ v čele s Miloševićem. Ti dva se měli údajně dohodnout, že si BaH rozdělí. Cílem bylo vytvořit něco jako „Velké Srbsko“ a „Velké Chorvatsko“. K takovému cíli se nakonec nedošlo.

V BaH panuje relativní klid. Národy vedle sebe dokážou žít, ale podíl na tom nejspíš mají i mezinárodní mírové jednotky, které dohlíží na pořádek. Až odsud odejdou bude další budoucnost BaH jen a jen na lidech, kteří zde žijí.

6.4 Kosovský konflikt

Od roku 1992 zůstávalo Kosovo v rezistenci a Bělehrad si ho výrazně nevšímal, protože byl zaměstnán především válkou v BaH. Navíc bylo lepší předstírat, že Kosovo není problémem. Kdyby vypukl konflikt přímo na území Srbska, situace by se značně zkomplikovala. Vše ale změnila Daytonská mírová smlouva z roku 1995. Ta sice ukončila válku v BaH, ale „*záměrně vyloučila jakoukoliv úvahu o statutu nebo situaci na Kosovu. Po původním šoku z opětovné ignorace mezinárodním společenstvím se začala řada kosovských Albánců radikalizovat a zastávat názor, že pouze násilí může vést k dosažení cíle.*“¹⁰⁰

Bylo jasné, že ignorované Kosovo si to nenechá líbit. V roce 1996 se poprvé výrazněji začala projevovat UČK – Kosovská osvobozenecká armáda, která je zároveň vzhledem ke svým praktikám, považována za teroristickou organizaci. Šlo jí především o nezávislost Kosova. To vyvolalo nadšené reakce kosovských Albánců. „*Od dubna 1996 se UCK soustředila na sporadické akce menšího rozsahu zaměřené proti srbským policistům a albánským „kolaborantům“, ovšem od konce téhož roku se útoky stupňovaly.*“¹⁰¹ Nejvíce útoků bylo směřováno právě na srbské policejní jednotky, které již delší dobu měly nad Kosovem kontrolu. Srbská menšina v Kosovu se cítí ohrožena a žádá větší podporu Bělehradu. Bělehrad na to reagoval na konci roku 1998, kdy do Kosova vyslal vojenské jednotky, aby problém vyřešily. UCK však zabírala čím dál tím větší území a tzv. Kosovo osvobozovala. Mezinárodní společenství v tuto chvíli stálo na straně UCK a srbskou armádu kritizovalo za to, že nepřiměřeně ničí civilní objekty a vypaluje vesnice. „*Srbská taktika se spíše podobala taktice spálené země, která spočívala v ničení domů s relativně nízkými ztrátami na životech. Vypalování a plenění budov se nejčastěji odehrávalo až*

---

100 ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 121

101 Viz výše s. 122

*poté, co civilisté oblast opustili. Šířily se však i nepotvrzené informace o existenci masových hrobů a obě strany se vzájemně obviňovaly ze zvěrstev.*¹⁰²

V roce 1998 pohrozily USA, že pokud Milošević neukončí vojenské operace v Kosovu, začne bombardování. UCK žádné podmínky stanoveny nebyly. Srbské síly se výrazně z Kosova stáhly, ale jejich pozice teď zabrala UCK. *„Albánský odboj se znovu rozhořel plnou silou. Když v návaznosti na provokace UCK srbská kampaň od prosince 1998 znovu pokračovala, Západ byl konfrontován stejnými dilematy a rozpory, co dál dělat a jak konflikt ukončit.*¹⁰³ Obě strany, jak Bělehrad, tak UCK, začaly pochybovat o tom, že mezinárodní společenství zasáhne a začne kosovský konflikt řešit.

Rozhodující skutečností pro další kroky mezinárodního společenství, v tomto případě NATO, měl být masakr v Račaku. 16. ledna 1999 tady mělo být objeveno 45 mrtvých Albánců. *„Zpráva o masakru okamžitě prostřednictvím médií obletěla svět a šéf komise OBSE William Walker, aniž by zkoumal jakékoliv okolnosti, konstatoval, že jde o civilisty ubité srbskými ozbrojenými formacemi.*¹⁰⁴ Svět byl zděšen údajnou krutostí srbských vojáků a žádal potrestání viníků. Srbská strana se ohradila proti nekorektnímu vyšetřování a následnému závěru. Račak nebyl vyšetřen dodnes a na základě lišících se zpráv, nebudu nejspíš vyšetřen nikdy.

Kontaktní skupina se rozhodla kosovskou otázku projednat ve francouzském Rambouillet. Rozhovorů se účastnil politický vůdce UCK, Hashnim Thaci; zatímco Milošević se přítomnosti na tomto jednání vzdal a poslal za sebe delegaci. Jednání v Rambouillet nakonec naprosto ztroskotalo. *„Hlavními překážkami pro úspěšné ukončení jednání byly: Dodatek B navrhované prozatimní dohody, který povoloval NATO „volný a neomezený průchod a nerušený přístup do celé SRJ, který Srbové vnímali jako pokus o okupaci Srbska, a neochota Miloševiče podepsat dohodu jako celek a souhlasit*

102Viz výše s. 124

103Viz výše s. 125

104Viz výše s. 125

*s jakýmkoliv návrhem, jenž by dovoloval silám NATO vstoupit do Kosova.*¹⁰⁵ Albánská strana se na dohodu koukala poměrně pozitivně. Podepsala ji však až v březnu téhož roku. Americká diplomacie se pak ještě Miloševiče snažila přesvědčit, aby svoje stanovisko změnil. 22. března 1999 vyjednával s Miloševičem americký zmocněnec Richard Holbrooke. Miloševič opět odmítl podepsat mírovou smlouvu a přejít ke kompromisu.

*„Poslyšte, je vám osobně naprosto jasné, co se stane, když se zvednu a odejdu odtud, z tohoto paláce?“ zeptal se Holbrooke. „Začnete nás bombardovat,“ odpověděl prezident s chladným výrazem v široké tváři. „Přesně tak,“ odpověděl Holbrooke.*¹⁰⁶ O dva dny později, 24. března 1999, zahájilo NATO bombardování Jugoslávie.

Průběh leteckého úderu NATO na Jugoslávii nebude tato práce detailněji rozebírat. Jde spíše o to ukázat, jaký vliv měl na další situaci v Kosovu. NATO doufalo, že bombardování donutí Miloševiče přistoupit na požadavky a že srbské vojenské jednotky přestanou terorizovat albánské obyvatelstvo. Nestalo se tomu tak. Srbové pokračovali v teroru vůči Albáncům a naopak UCK vraždila Srby a ty, kteří s nimi spolupracovali. Situace v Kosovu byla složitá, oblast od oblasti se lišila, proto je komplikované najít komplexní pohled na průběh celého konfliktu. Faktem ale zůstává, že bombardování NATO nic nevyřešilo, naopak dostalo Kosovo do humanitární krize. *„Za hranicemi Albánie a Makedonie se nacházely v beznadějném stavu uprchlické tábory s nedostatkem lékařských a dalších humanitárních potřeb.”*¹⁰⁷ Bombardování začalo sílit a zaměřovalo se na elektrárny, továrny či komunikace, z důvodu ochromení srbského obyvatelstva. Doufalo tak, že Miloševič konečně přistoupí na mírovou dohodu. *„Představitelé jugoslávské-armády a NATO nakonec 9. června 1999 dojednali vojensko-*

---

105 Viz výše 126

106 DODER, D. - BRANSON, L. *Miloševič, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. s. 9

107 ŠMÍD T., VAŽURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 128

technickou dohodu (známou jako Kumanovská) ohledně stažení jugoslávských jednotek z Kosova. Skončila válka, kterou Milošević prezentoval jako vítěznou.“¹⁰⁸

„Kumanovskou dohodou se Kosovo dostalo pod kontrolu mezinárodní správy OSN a Bělehrad ztratil všechny nástroje pro svou přítomnost v Kosovu. Do Srbska mezitím z Kosova uprchlo nebo bylo vyhnáno kolem 200 000 Srbů.“¹⁰⁹

Z Kosova se stal protektorát, v jehož čele stálo OSN. Za bezpečnostní situace odpovídaly jednotky K-FOR, které reprezentovaly NATO. Mezinárodní organizace sice dohlížely na situaci v Kosovu, ale neznamenal to, že je násilí u konce. Po ukončení bombardování se začalo vracet především albánské etnikum a v důsledku toho uprchlo z Kosova na 100 000 Srbů. Kosovští Albánci začínají mít převahu, vyhánějí z domovů zbylé Srby a nealbánská etnika. *„Albánci se při cílených vyháněních řídili heslem, že čím méně Srbů, tím legitimnější nárok na vytouženou nezávislost Kosova.*“¹¹⁰ Na scénu opět nastupuje UCK, která ovládá většinu území Kosova. V dubnu 1999 byla založena Prozatimní vláda Kosova a také podepsána dohoda mezi UCK a K-FOR o demobilizaci UCK. Albánská organizace to nemyslela vážně.

Neschopnost K-FOR se ukázala v roce 2004, kdy došlo ke krvavým událostem v Mitrovici. *„Kosovská Mitrovica představuje jeden ze zásadních problémů pro vyřešení otázky Kosova, neboť most přes řeku Ibar, která jím protéká, neznačí pouze hranici, rozděluje také dominantní postavení Albánců a srbské „poslední útočiště na Kosovu“ s kontinuálním silným vlivem Bělehradu a srbskými paralelními institucemi. Rozdělení a populační výměna viditelně protirečí vizi mezinárodního společenství o multietnickém a nedělitelném Kosovu.*“¹¹¹ Právě zde došlo 17. března ke střetům mezi albánským a srbským etnikem. Rozbuškou byla falešná zpráva o tom, že srbsští mladíci údajně měli utopit několik albánských dětí. Albánské etnikum na to reagovalo agresivně.

---

108 Viz výše s. 129

109 PRTINA, S. *Slobodan Milošević: pohled zpět*. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/470/slobodan-milosevic-pohled-zpet>

110 ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. s. 132

111 Viz výše s. 133

Začalo napadat srbské domy, vyhánět jejich obyvatele; došlo ke zničení a vypálení srbských kostelů apod.

Události v Mitrovici zatím byly posledním vážným problémem. I nadále zůstalo Kosovo pod správou OSN a to až do 17. února 2008, kdy vyhlásilo nezávislost na Srbsku. Tento akt odmítli jako první samozřejmě Srbové, jinak bylo většinou států uznáno a legalitu vyhlášení potvrdil i mezinárodní soudní dvůr.

Stručně řečeno, napjaté vztahy mezi Albánci a Srby v Kosovu, jsou dány historicky a jsou založeny vždy na dominanci jedné strany. Pro rozpad Jugoslávie bylo podstatné dominantní postavení Srbů v letech 1988-89, způsobené nástupem Miloševiče. O deset let později po bombardování NATO, v roce 1999, jsou dominantními Albánci. Vyhlášení nezávislosti Kosova je vítězstvím spíše kosovských Albánců, kteří z Kosova během posledních deset let vyhnali srbské etnikum (dnes žije v Kosovu asi 88 % Albánců, Srbové tvoří asi 7 %). Kosovští Srbové nezávislost dodnes neuznávají.

Konflikt, který se rozhořel po rozpadu SFRJ a především po podepsání Daytonské smlouvy, byl formálně ukončen vyhlášením nezávislosti Kosova, nicméně spory o uznání tohoto území se vedou dodnes. Proto nelze otázku Kosova definitivně uzavřít a najít přesné příčiny a průběh konfliktu v Kosovu. A to také proto, že fakta jsou zahaleny do falešných obvinění, politických manipulací a matoucích mediálních obrazů. Otázkou zůstává zde Kosovo nechá spát svoji minulost a vydá se novou cestou.

7 ZÁVĚR

Proces rozpadu Jugoslávie byl složitý. Pokud bychom tento proces bagatelizovali, šlo o přechod socialistického systému k demokracii, tak jako v jiných státech východní Evropy, které opouštěly socialistický model (ČSFR, Polsko, Bulharsko, apod.). V Jugoslávii však tento proces neprobíhal jako v jiných státech. Okolnosti, které tento proces doprovázely byly odlišné a stojí především na rozdílnostech mezi národy v oblasti kulturní, ekonomické, politické a náboženské. Odlišnost od jiných států můžeme také spatřovat v tom, že Jugoslávie byla rozsáhlou federací a přechod k demokracii tak neprobíhal jednotně. V práci jsem se snažila provést analýzu nejdůležitějších okolností doprovázející rozpad federativní Jugoslávie.

Jugoslávské národy byly od počátku formovány především náboženstvím – pravoslavím, katolictvím, a po příchodu Turků na Balkán, islámem. Dalším určujícím faktorem je porobení jugoslávských národů cizími mocnostmi – habsburskou monarchií a Osmanskou říší. Jejich vliv se promítl do otázky náboženské, kulturní a ekonomické. Právě odtud pramení rozdělení Jugoslávie na „bohatý Sever“ a „chudý Jih“. I přes značné rozdíly se jugoslávské národy po první světové válce spojily do jednoho státu, který se vyznačoval výraznou srbskou orientací a prosazováním srbského etnika. Naopak ve druhé světové válce byli Srbové národem, který utrpěl největší ztráty, převážně kvůli nově vzniklému státu na území Chorvatska, který byl orientován fašisticky a protisrbsky zároveň. S řešením přišel Tito, když socialistickou federativní republiku postavil na rovnosti a bratrství národů. Stabilita národnostní otázky byla vyřešena téměř na čtyřicet let. Na základě nerovnoměrnosti ekonomického vývoje a na základě ekonomické krize v 80. letech se pak rodí vyhraněný nacionalismus počínaje nacionalismem srbský. Ten byl vyvolán Slobodanem Miloševićem, ale v každém federativním státě se pak objevil jeden vyhraněný národní vůdce, jehož propaganda byla natolik silná, že dokázala zmanipulovat masy. K posílení

národního uvědomění sloužilo i připomínání křivd z minulosti. Z tohoto pohledu se jedná především o srbsko-chorvatský spor sahající do 15. století, kdy srbské etnikum bylo ze svého území vytlačeno Turky a usídlilo se převážně na území Chorvatska a Bosny a Hercegoviny. Dále se jako určujícím pro formování situace 90. let jeví srbsko-albánský spor o Kosovo, který je také zakořeněn historicky.

Svou roli a vinu na porozpadovou situaci má i mezinárodní společenství, které nejprve lpělo na udržení Jugoslávie, ale po vypuknutí bojů v Chorvatsku se tento postoj změnil. Samo mezinárodní společenství „odsouhlasilo“ vojenskou agresi Chorvatů na RSK, místo toho, aby se jednotky NATO snažily situaci stabilizovat a uklidnit. Svůj podíl má údajně i na masakr v Račaku, který vyvolal bombardování Jugoslávie. Nicméně sám Milošević svoji Jugoslávii odsoudil k zániku, když odmítl mírová jednání ohledně Kosova a tím dal souhlas k bombardování. Tzv. humanitární bombardování se nejvíce dotklo civilistů, i když NATO argumentovalo tím, že jejich akce není namířená proti jugoslávskému lidu, nýbrž proti agresivní Miloševićovy politice. Neschopnost mezinárodních sil se projevila nejvíce právě v Kosovu, když jednotky K-FOR nebyla schopny stabilizovat situaci v této oblasti a jen přihlíželi vzrůstajícímu násilí.

Objektivní pohled a zhodnocení jugoslávské otázky je obtížný. K tomu přispívá i zjednodušený mediální obraz a předsudky, že za všechno, co se stalo, mohou „zlí“ Srbové. Navíc je otázka konfliktů mezi etniky stále otevřená a to se týká hlavně oblasti Kosova. Uzavřít kosovskou otázku a najít řešení je rozporuplné.

Ve výsledku se jako nejhorší fakt jeví, že nacionalistické běsnění vůdců, kteří vyžadovali loajalitu svého lidu, a smutný přístup mezinárodní společnosti k celé situaci, odnesli nevinní lidé. Jejich tragédie se nedá pochopit, natož popsat. Na závěr cituji vzpomínku člověka, který zažil válečná zvěrstva a svoji výpověď podal Svetlane Broz, která příběhy válečných obětí vydala

v knize „Dobří lidé v dobách zla“: „Ten, kdo byl člověkem, jím i zůstane.
Jenomže být člověkem je nejtěžší.“

8 POUŽITÉ ZDROJE

8.1 ZDROJE KNIŽNÍ

BROŽ, Svetlana. *Dobří lidé v dobách zla*. 1. vyd. Praha : G plus G, 2001. 183 s. ISBN 80-86103-47-1

DIENTSBIER, J. *Daň z krve*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2002. ISBN 80-7106-585-4

DODER, D. - BRANSON, L. *Miloševič, vítězný architekt války : zneklidňující portrét vzorného manžela*. Praha : Práh, 2000. 273 s. ISBN 80-7252-023-7

DRAKULIĆ, Slavenka. *Jak jsme přežili komunismus*. Vyd. 1. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 231 s. Mormolyce. ISBN 80-7106-769-5 (brož.).

KUPKA, Jiří Svetozar. *Balkánský sud prachu*. Český Těšín : Agave, 2003. 141 s. ISBN 80-86160-76-9 (váz.)

MATOUŠKOVÁ, Markéta. "Den poté", aneb, Byla jsem v Jugoslávii. Praha : Otakar II., c1999. 133 s., [11] s. il. ISBN 80-902687-4-9.

PELIKÁN, J. - TEJCHMAN, M.. *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1994. 89 s. ISBN 80-7066-939-

PIRJEVEC, J. *Jugoslávie 1918-1992 : vznik, vývoj a rozpad Karadjordjevičovy a Titovy Jugoslávie*. Vyd. 1. Praha : Argo, 2000. ISBN 80-7203-277-1 (váz.).

RIDLEY, Jasper. *Tito : Životopis otce Jugoslávie*. 1. vyd. Liberec : Dialog, 1995. 366 s.

ŠESTÁK, M.a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2.vyd. Praha : NLN, 1998. . ISBN 978-80-7106-375-9 (váz.).

ŠMÍD T., VAŘURA V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 278 s. Politologická řada ; č. 24. ISBN 978-80-7325-126-0

ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo : kosovská otázka ve 20. století*. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2011. 471 s. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta = Opera Universitatis Masarykianae Brunensis. Facultas philosophica, č. 396. Dostupné na internete: . ISBN 978-80-210-5476-9 (váz.).

THOMAS, Nigel - MIKULAN, Krunoslav. *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. 1. vyd. Praha : Grada, 2008. 64 s., [8] s. barev. obr. příl. Elita. ISBN 978-80-247-2375-4 (brož.).

ZEMAN, Z. A. *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 1998. 324 s. ISBN 80-204-0708-1.

.Chronologie rozpadu Jugoslávie 1990-1994. Praha : Academia, 1996. 156 s. Slovanský přehled : Review for Central, Eastern and Southeastern European History ; 1/96.

8.2 ZDROJE ELEKTRONICKÉ

www.blisty.cz

www.revuepolitika.cz